

**TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI
TALLINNA KOLLEDŽ**

Majandusarvestus

Julika Männik

**RAHAPESU TUNNUSED TEHINGUTES JA NENDE
VÄLTIMINE**

Lõputöö

Juhendaja: Ester Vahtre, *EMBA*

Tallinn 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
MÕISTED JA LÜHENDID	5
1. RAHAPESUTEHINGUTE TUNNUSED JA MEETODID	6
1.1. Rahapesualase seadusandluse ülevaade Eestis.....	8
1.2. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis.....	9
1.3. Rahapesu negatiivne mõju ja kaasnevad riskid.....	13
1.4. Kriminaalsete fondide rahapesu mudelid	15
1.5. Variisikute ja võltsitud dokumentide kasutamine.....	20
2. RAHAPESU TUNNUSTEGA TEHINGUTE VÄLTIMISE MEETODID	23
2.1. Rahapesu vältimine läbi kriminaalsete fondide.....	23
2.2. Finantsala töötajate kohustused seoses rahapesu tunnustega tehingute identifitseerimisel ning teavitamisel.....	26
2.3. Variisikute ja võltsitud dokumentide kasutamise vältimine	30
2.4. Töötajate informeeritus rahapesu tehingutes.....	31
2.5. Järeldused ja ettepanekud	35
KOKKUVÕTE.....	37
VIIDATUD ALLIKAD	39
LISAD	43
Lisa 1. Tankisti spikker	43
Lisa 2. Rahapesu küsimustik	44
Lisa 3. Arvutikelmuse süsteem	45
SUMMARY.....	46

SISSEJUHATUS

Tänaseks on rahapesu probleem üsna aktuaalne. Sellest kirjutatakse ajalehtedes, interneti portaalides, räägitakse uudistes. Rahapesu pole ainult Eesti jaoks suur probleem, see hõlmab kogu maailma, rahapesu üks mudel võib hõlmata mitmeid riike korraga.

Rahapesuga on tegeldud juba ammustest aegadest. Rahapesu mõiste sündis 1920. aastal USAs, kus tuntud kuritegelik liider Al Capone olevat oma kuritegelikku tulu legaliseerinud pesumajade kaudu, kus sularahakäive ei tekita suurt kahtlust. Rahapesuga tegeldakse selleks, et varjata kriminaalsel teel teenitud „musta“ raha. Lõputöös antakse ülevaade rahapesu olemusest ja ajaloost ning tänapäeva probleemidest seoses rahapesu vastu võitlemisega, samuti finantsala töötajate kohustustest rahapesu ilmingute vastu.

Esimest korda kriminaliseeriti säärane tegevus USAs 1980. aastail, kui uimastiärist saadud tulu legaliseeriti. Hiljem levis termin sellisel kujul juba kogu maailmas ning sai üldkasutatavaks nii riigisisestes kui ka rahvusvahelistes õigusaktides. (15.lk.5)

Tänapäeval on mitmeid kaitseorganeid, kes tegelevad „musta“ raha tuvastamisega. Lõputöös on uuritud rahapesu tõkestamist käsitlevaid seadusi ning sellega tegelevaid organisatsioone, samuti võimalusi üha laienevate rahvusvaheliste rahapesuskeemide avastamiseks ja vältimiseks Eesis.

Rahapesu teema on tänaseks üsna aktuaalne, meedias ilmub pidevalt infot järjekordselt tuvastatud rahapesu skeemide kohta. Neid lisandub aina juurde tänu tehnika arengule, mis võimaldab rahapesuskeeme muuta veelgi kaitstumaks ning peidetuks.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada finantspersonali roll rahapesu tunnuste ilmnemisel ning teha ettepanekuid rahapesust tingitud kahju vähendamiseks majanduses ja igapäevaelus.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

- tutvustada rahapesu tunnuseid ja meetodeid;
- uurida lähemalt kriminaalsete fondide rahapesu mudeleid;
- selgitada välja rahapesu negatiivne mõju ja kaasnev risk;
- tutvuda variisikute tööülesannetega;

- uurida, millistest tehingutest tuleb teavitada rahapesubürood;
- viia läbi küsitlus inimeste informeerituse kohta rahapesu osas;
- analüüsida raamatupidajate ja audiitorite kohustusi ja võimalusi võitluses rahapesuga;
- analüüsida saadud tulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid.

Lõputöö on jaotatud kaheks peatükiks, esimeses osas tutvustatakse rahapesu ning selle ajalugu, rahapesuga kaasnevaid riske ning negatiivset mõju majandusele. Tuuakse välja Eestis rahapesu vastu võitlevad organisatsioonid, uuritakse lähemalt kriminaalsete fondide rahapesu mudelite olemasolu, variisikute ja võltsdokumentide kasutamist ning rahapesu tehinguid, millest tuleb rahapesubürood teavitada.

Teine peatükk koosneb küsitlusest ja rahapesu mudelite analüüsist. Küsitlus koosneb seitsmest küsimusest. Küsitluse eesmärgiks oli saada vastus, elanikkonna informeeritusest rahapesu olemuse ja mudelite kohta. Rahapesu mudelite analüüs toob esile võimalused rahapesu skeemide vältimiseks.

Kuna rahapesu alane terminoloogia oli võetud kasutusele juba 20. sajandi 80ndatest, võib arvata, et võitlus sellega on keeruline ning lõputu. Maailmas on petuskeemid olemas olnud läbi ajaloo, seoses interneti ja infoühiskonna arenguga on nende arv aga palju kordi suurenenud.

MÕISTED JA LÜHENDID

BCCI - British Bank of Credit and Commerce International

Moneyval - tuleneb inglise keelsest terminist *Committee of Experts on the Evaluation of Anti Money Laundering Measures* on Euroopa Nõukogu rahapesu vastase võitlusega tegelev ekspertkomitee, mille eesmärk on viia läbi vastastikuseid hindamisi rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse meetmete osas. Moneyvali liikmesriikide eesmärgid on ka rahvusvahelise koostöö edendamine ja info jagamine erinevate rahapesu tõkestamise meetmete, nende rakendamise võimaluste ja rahapesu kohta Euroopas.

Off-shore - firma, mis on registreeritud kas madala või null maksumääraga piirkonda või riiki. Offshore ettevõtteid asutatakse riikides, mis lisaks eelnevale pakuvad konfidentsiaalset vara haldamise võimalust ning paindlikku ja lihtsat äriseadustikku.

RAB - Rahapesu andmebüroo

RTRTS - rahapesuja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus.

Võltsitud dokument – dokument, milles on tõde muudetud; see tähendab, et dokument ei vasta tegelikkusele. Muutmine võib olla:

- **füüsiline:** dokumenti võib olla füüsiliselt muudetud, näiteks kriipsutades läbi punkte või viiteid, lisades dokumenti muutvat teavet käsitsi jne.
- **intellektuaalne:** dokumendi sisu ei vasta tegelikkusele, näiteks osutatud teenuste vale kirjeldus, aruande vale sisu, võltsallkirjad osalejate nimekirjas jne.

1. RAHAPESUTEHINGUTE TUNNUSED JA MEETODID

Rahapesu on protsess, millega kuritegelikul teel saadud tulud kantakse läbi finantsüsteemi, et varjata mustaraha ebaseaduslikku päritolu ja muuta ebaseaduslik tulu näima kui seaduslikul teel saadud vara. Sularaha on silmatorkav, mahukas ning sellel pole mingit väärtust, kui seda ei saa kulutada vähemalt näiliselt seaduslikult. Rahapesule kui kuriteole eelnevad kuriteod, millest saadakse materiaalselt tulu. Selliseid kuritegusid nimetatakse rahapesu eelkuritegudeks. Kui algul olid rahapesu eelkuritegudeks ainult uimastikuriteod, kus kuritegelik tulu oli eriti suur, siis nüüd nõuavad rahvusvahelised standardid, et eelkuritegudeks oleks sätestatud kõik rasked kuriteod, millega on saadud varalist tulu. Eesti seaduseruumis võib iga kuritegu, millest säärast tulu saadakse, olla rahapesu eelkuritegu.(4,lk.5;19;15)

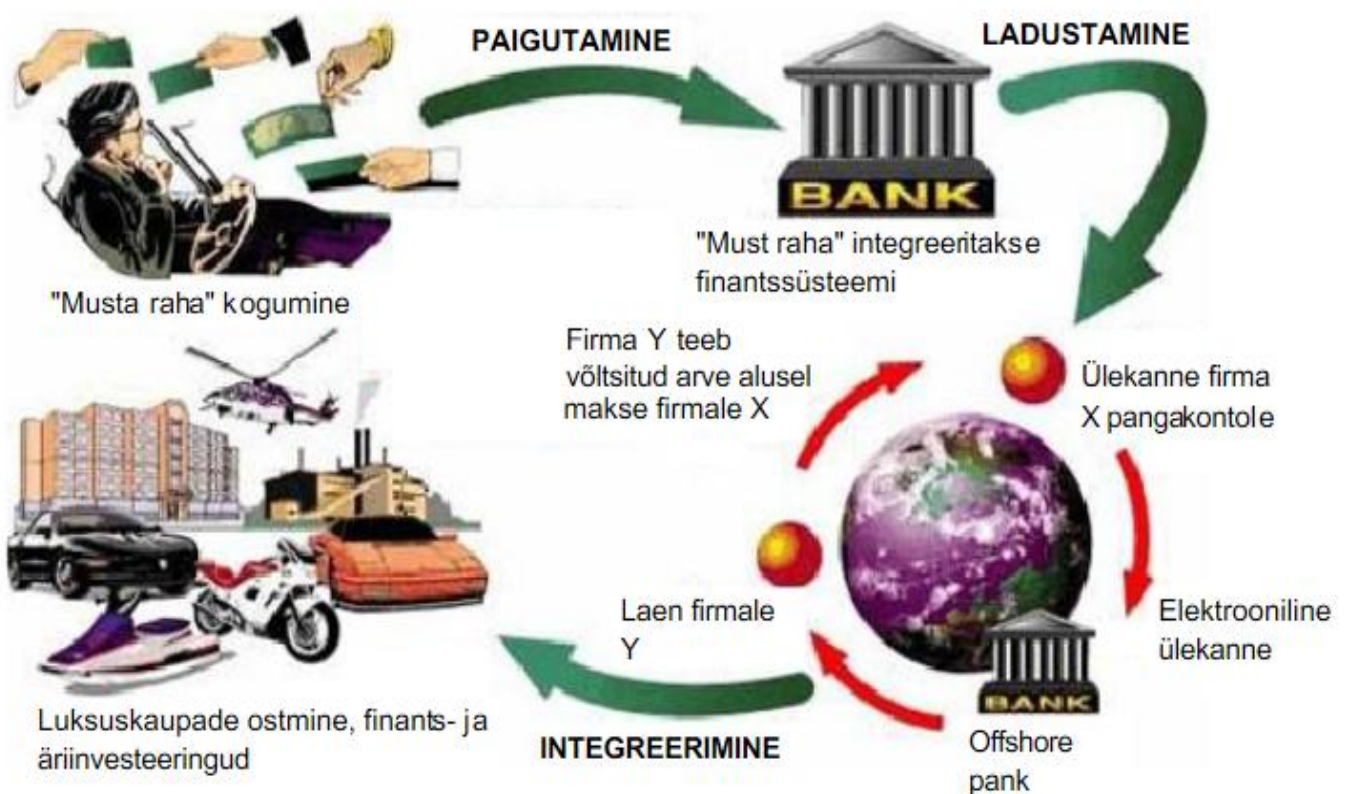
Rahapesu võib jagada kolme põhistaadiumi. Esiteks tuleb sularaha paigutada finantsüsteemi, kus saab kasutada ülekanderaha või muid mittesularahalisi finantsinstrumente. Seda nimetatakse paigutusstaadiumiks. Järgmine etapp on laotamine, kus kasutatakse mitmeid tehinguid, et peita varade päritolu, näiteks jagatakse see mitmeks osaks ning liigutatakse mitme konto kaudu erinevate firmade vahel.(16,lk.6)

Viimane etapp on integreerimine, kus varad sulatatakse seaduslikku majandusse, näiteks kinnisvara, aktsiaid või ettevõtteid ostes. Kõige lihtsam on avastada rahapesu ning tõestada sidet kuriteo ja kuritegeliku vara vahel esimesel etapil. Iga järgnevaga ähmastub side vara ja selle tegeliku päritolu vahel tunduvalt ning pärast integratsioonistaadiumi tundub vara olevat juba täiesti legaalne. Tõestada selle kuritegelikku päritolu on seda raskem, mida keerulisemaid rahapesuskeeme on kasutatud.(16,lk.6)

Rahapesijad on valmis ohverdama kuni 20% oma ebaseaduslikust varast juhul, kui nad saaksid vara kanda seadusliku rahasüsteemi kaudu ning neil oleks varale legaalne juurdepääs. Tihtipeale maksavad nad suuri hinnalisasid mittemajanduslike tehingute pealt, sest nad ei oota ära tavapäraseid kliiringtsükleid.

Rahapesu ja terrorism ei ole reeglina vaid ühe riigi piirides toimuv kuritegevus, mistõttu peab tagama kõigi lülide toimimise rahvusvahelises järelevalvevõrgustikus. Riigid peaksid kiiresti, konstruktiivselt ja tulemuslikult andma võimalikult laiaulatuslikku vastastikust abi seoses rahapesu ja terrorismi rahastamise juhtumite uurimisega.

Tuleb üritada teha kõike selleks, et toimiks rahvusvaheline koostöö järelevalve ja uurimisorganite vahel. Rahapesu meetodid ja tehnikad muutuvad sedamööda, kuidas töötatakse välja vastumeetmeid. Globaliseerunud infoühiskonnas väheneb tsiviilkäibe läbipaistvus ja seetõttu ka usalduslikkus: riigid peavad pingutama, et vastumeetmed kurjategijate ohjamiseks oleksid tõhusad. (16)

Joonis 1. Rahapesu tsükkel

Allikas: AMLTF koolitus 2013, skeemid, trendid

1.1. Rahapesualase seadusandluse ülevaade Eestis

Eesti Vabariigi taasloomisest kuni 1995. aastani ei tundnud Eesti seadused mõistet rahapesu. Aastal 1994 organiseeris Euroopa Nõukogu Tallinnas esimese rahapesukonverentsi. Rahvusraamatukogu suurde konverentsisaali kogunes esindajaid paljudelt erialadelt: pankadest, õiguskaitseorganitest, valitsusasutustest ja muudest ettevõtetest. Esimene samm rahapesu tõkestamisel tehti juba samal aastal. Riigikogu võttis 15. detsembril 1994 vastu uue krediitiasutuste seaduse versiooni, kus oli eraldi peatükk rahapesu tõkestamisest. Selle peatüki sätetega, mille järgi krediitiasutused olid kohustatud tuvastama nende klientide isikusamasuse, kes tegid tehinguid üle 15 000 eküü suuruses summas või sularahatehinguid üle 7500 eküü suuruses summas, ning seda infot ka säilitama, tegelikult rahapesu ei tõkestatud, kuna pankadel polnud kohustust nendest või kahtlaste tunnusjoontega tehingutest õiguskaitseorganeid informeerida. Krediitiasutuste töötajaid võidi küll vastutusele võtta, kui nad sääraste tingimuste korral kliendi isikusamasust ei tuvastanud, ent praktikas seda kordagi ei tehtud. Rahapesu ei taunitud tol ajal ka kriminaalseadustikus kuriteona. (15.lk.5)

Esimene rahapesu tõkestamise seadus võeti Riigikogus vastu 25.11.1998 ning see jõustus 1999. aasta 1. juulil. Samal ajal jõustusid ka kriminaalkoodeksi parandused, millega kriminaliseeriti rahapesu ja rahapesu tõkestamise seaduse nõuete eiramine. Vastuvõetud seadusega pandi seaduses kohustatud subjektidele, krediidi- ja finantseerimisasutustele ning teistele ettevõtjatele, kes võtavad vastu sularaha rohkem kui 100 000 krooni väärtuses, kohustus tuvastada oma klientide isikusamasus ning rahapesukahtluse korral koostada rahapesu andmebüroole (RAB) tehingu kohta teade. (15.lk.7)

Oluline seadusemuudatuste pakett jõustus 18.10.2000 aastal, kus laiendati kohustuslike subjektide ringi, toodi eraldi esile kinnisvaratehingud, hasartmängud ja loterii. Sätestati kõigile ettevõtjatele piirmäärad summas 6391 eurot ning 12782 eurot ülekanderahana, millest suuremate summade puhul tekkis neil kohustus rahapesu tõkestamise seaduse mõttes. Krediidi- ja finantseerimisasutustel keelati avada anonüümseid kontosid ning nad pidid hakkama kliente iga kord tuvastama. Täpsustati ka teiste seaduste subjektide kohustusi. RABile lisati õigusi ning täpsustati kohustusi:

- õigus peatada tehing kaheks tööpäevaks;
- õigus pöörduda kohtu poole vara arestimise taotlusega (kohus arestis tavaliselt tähtajatult);
- õigus saada lisainfot tehingute kohta;

- õigus saada vajalikku infot kõigist asutustest, sealhulgas jälitusteavet jälitusasutustelt;
- kohustus hoida panga- ja ärisaladust.(14.lk.7)

Järgmine oluline ning suuremahuline muudatuste pakett rahapesu tõkestamisel jõustus 01.01.2004, mil muutus ka seaduse nimetus. Uueks versiooniks oli rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. Seadusse lisati terrorismi rahastamise teema, selle tõkestamiseks pandi krediidi- ja finantseerimisasutustele kohustused kontrollida kliente etteantud nimekirjade alusel. Seaduse subjektide ringi laiendati Euroopa Liidu teise direktiivi nõuete järgi, lisati eraldi subjektide gruppidega valuutavahetajad, rahasiirdajad, advokaadid, notarid, audiitorid ja maksunõustajad. Täpsustati seaduse nõudeid eri subjektide gruppidele, määrati seaduse § 5 lg-s 1 loetletud subjektide järelevalve organiks rahapesu andmebüroo koos sellest tulenevate õiguste ja kohustustega.(15 lk.6,7,8)

Määrati ka valuutavahetusteenuse pakkujate registreerimise kord. Rahapesu andmebüroole kui iseseisvale struktuuriüksusele, kes on nüüd Keskkriminaalpolitsei koosseisus sätestati õigus anda haldusakte ning kasutada sunniraha nii lisainfo saamiseks, kui ka tehingu peatamiseks kaheks tööpäevaks ja vara arestimiseks kuni kümneks tööpäevaks oma haldusaktiga.

Väärteod seaduse nõuete eiramisel, sätestati sama seadus lõpuosas ning määrati nende kohtuväliseks menetlejateks järelevalveorganitena Finantsinspeksioon ja rahapesu andmebüroo. Tähtsamate väärtegede kordumise korral saab neid käsitada kuritegudena karistusseadustiku järgi.(15 lk.6,7,8)

1.2. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis

Eestis tegelevad rahapesu vastase võitlusega mitmed organisatsioonid. Üldine vastutus seadusandliku tausta ja tegevuse koordineerimise eest on pandud rahandusministeeriumile. Keskkriminaalpolitsei koosseisus tegutseb rahapesu andmebüroo, mille ülesandeks on koguda materjali kahtlaste tehingute kohta, ja edastada see rahapesu ja terrorismi rahastamist käsitleva kuriteo tunnuste ilmnemisel uurimisasutusele.(22)

Kurjategijate kindlakstegemisel ja karistamisel on aktiivselt tegevad ka prokuratuur, kaitsepolitsei, maksu- ja tolliamet ja Eesti kohtud. Eesti finantssektori stabiilsuse, usaldusväarsuse ja läbipaistvuse eest vastutab finantsinspeksioon. Et rahapesu ja terrorismi rahastamise temaatika on vahetult rahandussektori usaldusväarsuse ja stabiilsusega seotud, on finantsinspeksiooni ülesandeks teostada turujärelevalvet ka selles vallas. Rahapesu ja terrorismi

rahastamise vastase võitluse edendamiseks on ellu kutsutud ka rahapesu tõkestamise alane valitsuskomisjon, mida juhib rahandusminister.

Komisjoni kuuluvad mitmete ministeeriumide, maksu- ja tolliameti, prokuratuuri, politseiasutuste, Eesti Panga ja finantsinspeksiooni esindajad. Komisjon saab kokku kord kahe kuu tagant ja hetkel on nende põhitööks uue rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse koostamine.(22)

Et saada võimalikult palju infot selle kohta, milline on olukord turul ja kuulata ära rahapesu ennetavate rakendajate turuosaliste ettepanekud, moodustati komisjoni juurde turuosaliste nõukoda, mille peamiseks ülesandeks on tõsta ettevõtjate teadlikkust ja anda neile kaasaráärmisvõimalus neid puudutavate rahapesu ja terrorismiga seotud õigusaktide väljatöötamisel. Nõukotta kuuluvad mitmete ettevõtjate liitude teiste temaga kokkupuutuvate ametite esindajad, samuti rahandusministeeriumi töötajad.(22)

Lisaks Finantsinspeksioonile tegelevad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega Eestis:

Rahapesu andmebüroo

Rahapesu andmebüroo on kriminaalpolitseiosakonna iseseisev struktuuriüksus, mille põhiülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine Eestis. RAB analüüsib ja kontrollib kohustatud subjektidelt ning teistelt isikutelt laekunud teavet rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse kohta, võtab vajaduse korral tarvitusele abinõud vara säilitamiseks ning edastab kuriteo tunnuste avastamisel materjali viivitama pädevatele asutustele.(23)

Pangaliit

Eesti Pangaliidu rahapesu tõkestamise alane toimkond on Eesti Pangaliidu juures käesoleva reglemendi alusel tegutsev Eesti pankade, Eesti Panga ja Rahapesu andmebüroo koostööorgan. Rahandusministeeriumi üldine ülesanne on vastutus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusandliku tausta ja tegevuse koordineerimise eest.(23)

Rahapesu andmebüroo on vastavalt oma ülesannetele ka riigi keskne autonoomne järelevalveasutus, mis tegutseb järelevalve teostamisel riigi nimel ning on oma tegevuses ja otsustes sõltumatu. Rahapesu andmebüroo üheks ülesandeks on tagada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse täitmine kõigi seaduse kohustatud subjektide poolt.(17)

Rahapesu andmebüroo järelevalvesubjektid jagatakse seaduse alusel kolme põhirühma:

Finantseerimisasutused, kes pole finantsinspektsiooni järelevalve all, sealhulgas liisingu-, laenu-, valuutavahetuse, maksevahenduse ja alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujad, pandimajad ja hoiu-laenuühistud, professionaalid, kelle tegevus eeldab pidevat seadusandluse tundmist (audiitorid ja raamatupidamisteenuse pakkujad, raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkujad, usaldusfondide ja äriühingute teenuse pakkujad, kohtutäituri, pankrotihalduri, ajutise pankrotihalduri või muu õigusteenuse osutajad) muud isikud, kelle hoolsuskohustuste määr on oluliselt väiksem (õnnemängude korraldajad, kinnisvaravahendajad ja -arendajad, kauplejad, kui nad arveldavad sularahas üle 15 000 euro).(17)

Kuna järelevalvesubjektide hulk iga järelevalvetöötaja kohta ulatub mitme tuhandeni, on RAB järelevalvetöö korraldatud riskipõhiselt: rahapesu ning terrorismi rahastamise riskide kohta kogutakse teavet ning seda hinnatakse nii nimetatud põhirühmades, kohustatud subjektide gruppides ja grupisisiselt. Kohapealseid kontrole teostatakse üldjuhul kas juhtumipõhiselt või kõrgema rahapesu või terrorismi rahastamise riskiga subjektide puhul. Seaduseandja on rahapesu andmebüroole andnud ülesannete täitmiseks volitused, mille kohaselt võib RAB siseneda tööruumidesse, kontrollida kõiki asjassepuutuvaid dokumente, teha ettekirjutusi teabe saamiseks, puuduste kõrvaldamiseks või kahtlaste tehingute korral piirangute tegemiseks, rakendada sunniraha või määrata väärtegude eest karistusi.(17)

Kontrolli seaduse täitmise üle teostatakse peamiselt kahel viisil: kohapealsete kontrollide kaudu või küsitakse ettekirjutusega teavet seaduse täitmise kohta. Viimast moodust kasutatakse tavaliselt professionaalide rühma kontrollimisel, kes on üldjuhul juriidilise haridusega ning seetõttu seaduste tundmises pädevad. Meetod on rahvusvaheliselt üldtuntud ning hoiab kokku nii kontrollijate kui ka kontrollitavate ressursse. Kohapealse kontrolli osana on järelevalveasutus sunnitud juhul, kui ettevõtja tegelikku asukohta ei ole õnnestunud kindlaks teha, kutsuma ettevõtja juhi koos raamatupidamisdokumentidega järelevalveasutusse.

Kohapealset kontrolli teostavad koos vähemalt kaks järelevalvetöötajat, kes koostavad selle kohta ka kontrolli akti, mille koopia antakse ettevõtjale. Kui kontrolli käigus tuvastatakse puudused RTRTSi täitmisel, tehakse ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks ning antakse selle täitmiseks mõistlik tähtaeg. Väärteotunnuste esinemisel alustab järelevalvetöötaja väärteomenetlust. Juhul, kui tekib rahapesu kahtlus, vormistab järelevalvetöötaja selle kohta teate rahapesu andmebüroo teabesüsteemi. Igal järelevalvetöötajal on lisaks Politsei- ja

Piirivalveameti töötõendile ka väärteo kohtuvälise menetleja tunnistus.(7)

Eespool oli välja kirjutatud, millega tegeleb Rahapesu andmebüroo. Rahapesu andmebürool on omad põhiülesanded mida nad peavad täitma ning õigused, mis kaitsevad neid juhul kui peaks tekkima mingeid vastuolusi nende vastu. RTRTSi §-s 19 on sätestatud rahapesu andmebüroo ülesanded, mida võib tinglikult jagada põhiülesanneteks ja lisaülesanneteks. Põhiülesanded on samasugused kõigil RABidel kogu maailmas:(5)

- teatiste vastuvõtmine, registreerimine, töötlemine ja analüüsimine. Kontrollimine, kas RABile edastatud andmed on olulised rahapesu või terrorismi rahastamise vältimiseks, tuvastamiseks või uurimiseks;
- teatise saatnud isikule tagasiside andmine;
- kriminaaltulu jälitamine ning seaduses sätestatud alustel ja ulatuses riikliku sunni rakendamine;
- koostöö kohustatud isikute ja uurimisasutustega RTR tõkestamisel;
- RTR vältimise ja tuvastamise alane avalikkuse teavitamine, koondülevaate koostamine ja avaldamine kord aastas;
- järelevalve teostamine kohustatud isikute tegevuse üle ja väärtegude menetlemine;
- rahvusvahelise sanktsiooni seadusest tulenevate ülesannete täitmine.

Rahapesu andmebürool on õigus informeerida käesoleva seaduse § 25 nimetatud järelevalveasutust rahapesukahtlusest krediidi- või finantseerimisasutuse suhtes. Juurdepääs rahapesu andmebüroo andmekogus sisalduvale informatsioonile ning selle töötlemise õigus on ainult rahapesu andmebüroo ametnikul. Rahapesu andmebürool on õigus põhjendatud rahapesu kahtluse korral taotleda teda informeerinud krediidi- või finantseerimisasutuselt, samuti teiselt krediidi- või finantseerimisasutuselt, paragrahvi 5 lg 1 nimetatud ettevõtjalt ning krediidi- või finantseerimisasutuse järelevalveasutuselt täiendavat informatsiooni kahtlase tehingu või sellega seotud õigustoimingute kohta. (21)

Rahapesu andmebüroo poolt on tuvastatud mitmeid rahapesuskeeme. Alates 2010. aasta suvest sai rahapesu andmebüroo mitmeid teateid suurtest romukulla müügitehingutest, kus Eestis registreeritud ettevõtte müüs suurtes kogustes kulda ja vahetas kullamüügist saadud raha koheselt sularahaks eurodes. Analüüsi käigus selgitas rahapesu andmebüroo välja, et kullamüügiga tegelevad eelkõige riuliettevõtted ehk ettevõtted, millel üldiselt majandustegevus puudub ning mis pole registreeritud majandustegevuse registris. Ettevõtte asutatakse või soetatakse ainult kulla müügitehinguteks, juhatusse ja osanike ringi kuuluvad variisikud. Tehingud toimuvad enamasti sularahas, mis teeb õiguskaitseasutuste jaoks skeemi jälgimise keeruliseks. Tuvastatud on, et skeemi viimased lülid nende ettevõtete juhatuses on kodutud, vanglast vabanenud isikud ja isegi

tagaotsitavad. (21, lk 18)

Analüüsitulemused viitavad, et tehingutega on seotud kriminaalkorras karistatud ning organiseeritud kuritegevusega seotud isikud. Nn lõppostjad küsivad riigilt tagasi sisendkäibemaksu, mida pole tegelikkuses nende skeemide puhul riigile makstud. Käibemaksu peaksid riigieelarvesse tasuma need ettevõtjad, kes toovad kulla Eestisse. Seda aga ei tehta, kuna lüli kokkuostja ja importija vahel on kunstlikult võimalikult pikaks tehtud ja väidetavad importijad ei deklareeri käibemaksu üldse või teevad seda oluliselt väiksemas mahus. Rahapesu andmebüroo hinnangul on romukulla skeem loodud eelkõige selleks, et maksude maksmisest kõrvale hoida ning varjata kulla võimalikku kriminaalset päritolu. Väidetavalt on kuld pärit Lätist, Leedust, Poolast ja Venemaalt. (21, lk 18)

Rahapesu andmebüroo on koht, kus tuvastatakse mitmeid rahapesu mudeli skeeme. See on see koht, kus iga skeem saab paljastatud ning millest rahapesu andmebüroo õpib, sest järgmine rahapesu mudeli skeem võib olla midagi sama laadset. Mida rohkem rahapesu andmebüroo tuvastab skeeme seda kergem on neil tuvastada järgmisi ning seda keerulisem on mudelite mõtlejatel neid välja mõelda.

Finantsinspektsiooni roll rahapesu tõkestamisel

Finantsinspektsiooni ülesandeks rahapesu tõkestamise valdkonnas on eelkõige järelevalve korraldamine Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktides sätestatud normide täitmise üle krediidi- ja finantseerimisasutustes. Vastavad õigusaktid reguleerivad valdkondi ärisuhte loomisest kuni klientide tehingute jälgimiseni. (7)

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alase tegevuse käigus hinnatakse hoolsuskohustuste täitmist ja vastavaid siseprotseduure. Finantsteenuste pakkujate sisemised protseduurireeglid peavad vastama õigusaktides ja muudes normides toodud kriteeriumitele ning tagama vastavate normide efektiivse rakendamise. Kontrolli rahapesu tõkestamise alaste hoolsuskohustuste täitmise üle teostab ka Rahapesu andmebüroo. (7)

1.3. Rahapesu negatiivne mõju ja kaasnevad riskid

Rahapesu ohtlikkus seisneb selles, et see teenib kurjategijate huve. Kurjategijad saavad rahapesu kaudu kapitali uute kuritegude jaoks, mille tagajärjel toimub alusetu rikastumine. Kuna kurjategijatel võib olla mitmeid abilisi nii Eestis kui ka välismaal, tugevdab see kuritegelikke

struktuure, mille tulemusena suureneb korrupsiooni oht. Samuti põhjustab see ebaõiglust, kuna kuritegeliku tulu pealt makse ei maksta, kannavad rahapesu tõttu ülekohtuselt suuremaid kohustusi seaduskuulekad ühiskonna liikmed, maksukoormus jaotub ebaõiglaselt. Selline kuritegu kahjustab majandust ja riigi mainet. Rahapesu muudab majanduse haavatavamaks, kuna põhjustab kapitali voolavust. See võib suurendada sularaha nõudlust, põhjustada intresside, vahetuskursi ja hindade muutlikkust ning soodustada inflatsiooni.

Samuti võib see tekitada riigile rahalisi kahjusid, õhnestab ühiskonna toimimist ja kahjustab riigi mainet, peale selle vähendab rahapesu maailmamajanduse kasvu, destabiliseerib finantsturge ja muudab statistika ebausaldusväärseks. (19)

Rahapesu negatiivne mõju:

- tugevdab kuritegelikke struktuure;
- soodustab varimajandust;
- ebaaus konkurents ausatele ettevõtetele;
- tekitab kapitali ebapüsivust;
- kahjustab turuanalüüsi andmete usaldusväärsust;
- võib muuta kapitalivoogusid, nõudlust sularahale;
- põhjustada intressi ja vahetuskursi muutlikust ja soodustada inflatsiooni.

Rahapesuga kaasnevad riskid: (6)

- riigi reputatsioonirisk;
- finantssektori (k.a. pankade) reputatsioonirisk;
- kontsentratsiooniriskid;
- likviidsusriskid;
- vahetuskursi ja intressiriskid;
- Must stsenaarium – rahvusvahelised majandussanktsioonid, majanduse kokkuvarisemine.

Antud loeteeludes on välja toodud mitmeid erinevaid aspekte, mis võivad riigi reputatsiooni vägagai kannatama panna. Rahapesu mõjud ja riskid tulenevad sellest, et mustraha, kui seda mitte tuvastada õigel ajal võib mõjutada riigis olevaid asutusi ehk finantssektoris tegutsevaid ettevõtteid. Rahapesu õigel ajal mittetuvastamine võib tekitada majanduse kokku varisemise. Samuti on riik, kellel on kõrge rahapesu risk, ebausaldusväärne. Selle tulemuseks võib olla, et teised riigid, kes on antud riigiga olnud liitlasteks, pööravad selja ning edaspidi ei tee mingit koostööd.

1.4. Kriminaalsete fondide rahapesu mudelid

Kolmeefaasiline mudel. See on kõige levinum ja eeldab kolme staadiumi olemasolu legaliseerimise ühtses protsessis: paigutamine (*placement*), jaotamine (*layering*) ja integreerimine (*integration*). Kõik kolm staadiumit võivad olla olemas ühel ja samal ajal või osaliselt kattuda. See oleneb legaliseerimise olemasolevast mehhanismist ja nõuetest, mida esitab kuritegelik organisatsioon. (31)

Paigutamine on olemasolevate sularahavahendite füüsiline paigutamine mobiilsetesse finantsinstrumentidesse, territoriaalne eemaldamine nende päritoluriikidest. Paigutamist korraldatakse traditsioonilistes finantsasutustes, mittetraditsioonilistes finantsettevõtetes, jaekaubanduses või siis täielikult riigi piiride taga. (31)

Jaotamine on ebaseaduslike tulude lahtirebimine nende allikatest keerulise finantsoperatsioonide ahela abil, eesmärgiks on maskeerida nende tulude jälitavat jälge. Kui suurte rahasummade paigutamine sujus edukalt, s.t nende ebaseaduslikkust ei märgatud, siis rahapesijate edasise tegevuse avastamine on märksa raskem. Erinevad finantsoperatsioonid ladestuvad üksteise peale, eesmärgiks muuta korrakaitseorganite töö konfiskeerimisele kuuluvate ebaseaduslike fondide otsimisel keerukamaks. (31)

Integratsioon kui kriminaalse tulu pesemise lõppfaas on legaliseerimisprotsessi osa, mis on vahetult suunatud kuritegelikul teel saadud finantsfondidele näiva seaduslikkuse loomisele. Selles faasis omandab raha legaalse päritoluallika ja investeeritakse legaalsesse majandusse. Pärast seda, kui jaotamise protsess on edukalt läbi viidud, peavad raha pesevad isikud oma rikkuse ilmumise allikaid näivalt usutavalt seletama. Integratsioonistaadiumis paigutatakse pestud raha pangasüsteemi kui seaduslikult teenitud tulu. Kui pestud raha jälg polnud kahes eelmises staadiumis välja selgitatud, siis nüüd on seadusliku raha eraldamine mitteseaduslikust ülimalt keeruline. Pestud rahade avastamine integratsioonistaadiumis osutub võimalikuks vaid salajase agentuuritöö abil. (30. lk. 1)

Neljafaasiline mudel. Seda lähenemist rahapesuprotsessi struktureerimisele kasutavad ÜRO ekspertid. Legaliseerimise põhistaadiumid on:

Esimene staadium – vabanemine sularahast selle ülekandmisega variisikute arvetele. Niisugused isikud võivad olla näiteks kurjategija sugulased. Seejuures on vaid üks tingimus: vahendajatel peavad olema pankades oma arved. Tänapäeval on märgatav tendents otsida vahendajaid, kellel on väljundid rahvusvahelistesse pankadesse.

Teine staadium – isiklike rahaliste vahendite laialijaotamine. See viiakse ellu panga maksedokumentide ja muude väärtpaperite kokkuostmise teel. Selles staadiumis luuakse informeerijate võrgustik, kes võib teatada korrakaitseorganitele rahamassi ebaseaduslikust käibest. Nagu välismaa kogemus näitab, toimub isiklike rahaliste vahendite jaotamine kõige sagedamini valuutavahetuspunktides, kasiinodes ja ööklubides.

Kolmas staadium – sooritatud kuriteo jälgede maskeerimine. Tulu peseva kurjategija ees on selles staadiumis järgmised ülesanded: võtta kasutusele kõik abinõud, et ükski kõrvaline isik ei saaks teada, kust raha pärineb ja kelle abil nad on jaotatud ühtede või teiste asutuste või organisatsioonide vahel. Selle ülesande täitmisel teevad nad reeglina järgmist:

- arvete avamine pankades, mis reeglina paiknevad kaugel kurjategijate töö- ja elukohast;
- raha ülekandmine välismaalt elukohamaale, kuid juba legaalselt firmade või muude asutuste uutelt arvetelt;
- pangaarvete põrandaaluse süsteemi kasutamine.

Neljas staadium – rahamassi integreerimine. Selles staadiumis investeerivad kuritegelikud ühendused legaliseeritud kapitali suure rentaablusega äritegevuse valdkondadesse ja harudesse. (30.lk.2)

Kahefaasiline mudel. Vastavalt sellele mudelile on põhilised legaliseerimisstaadiumid Money Laundering (rahapesemine) ja Recycling (tagasi käibesse viimine). Need staadiumid jaotatakse esimeseks ja teiseks rahapesu astmeks.

- Esimene aste kujutab endast vahetult sooritatud kuriteost saadud raha pesemist. Esimese astme rahapesul toimub raha vahetamine teise väärtusega kupüürideks või mõneks teiseks valuutaks. Selles staadiumis tehakse lühiajalisi operatsioone.
- Teine aste kujutab endast keskmise pikkusega ja pikaajalisi operatsioone, mille abil antakse eelnevalt pestud rahale näivus, et see on saadud seaduslikest allikatest, ja viiakse legaalsesse majanduskäibesse. Vastavalt sellele lähenemisele eristab P. Bernasconi tulude allikaks olnud põhikuriteo sooritamise riike ja rahapesu riike. Seega taandub rahapesu põhiprobleem suurte ebaseaduslikult saadud sularahasummade või muu varanduse ülekandmisele kergesti juhitavateks finantsinstrumentideks või muudeks omandi liikideks. Edaspidi vaatleme rahapesu põhivorme kõige levinuma kolmefaasilise mudeli puhul, mille igas staadiumis rakendatakse spetsiifilisi meetodeid.

On teada erinevad rahapaigutamise meetodid, mida saab sõltuvalt seejuures kasutatavatest finantsinstitutsioonidest ühendada järgmistesse kategooriatesse:

- paigutamine traditsioonilistesse finantsasutustesse;
- paigutamine mittetraditsioonilistesse finantsasutustesse;
- paigutamine mittefinantssektori asutuste kaudu;

- paigutamine välismaale.(30. lk. 3)

Paigutamine traditsiooniliste finantsasutuste kaudu

Traditsioonilised finantsasutused tegelevad tavalise finantsäriga litsentside või lubade alusel. Nende hulka kuuluvad pangad ja spetsialiseeritud finants-krediidi instituudid, mis pole seotud pankadega (kommertspangad, hoiupangad ja -assotsiatsioonid, krediidiühingud, pensionifondid, kindlustuskompaniid, finantskompaniid, investeerimisfondid), mis alluvad riikliku regulatsiooni instantsidele, kes neid ka juhivad.

Meetodid, mida kurjategijad kasutavad traditsioonilistes finantsorganisatsioonides, on järgmised:

- väikeste rahatähtede vahetamine suurema väärtusega kupüürideks;
- vahetustehingud – raha organiseeritud vahetamine teise väärtusega kupüürideks või teiseks valuutaks;
- sularahaoperatsioonide struktureerimine;
- kontrolli sisseseadmine finantsasutuste üle;
- seaduse erandite ebaseaduslik ära kasutamine;
- pankadevaheliste korrespondentssuhete ära kasutamine;
- valejälje loomine paberil;
- seaduslike ja mitteseaduslike fondide ühendamise;
- kuritegelikul teel saadud raha ülekandmine välismaale;
- „kollektiivsete“ arvete kasutamine;
- transiitavete kasutamine;
- laenugarantiide mehhanism.

Kontrolli sisseseadmine finantsasutuste üle on meetod, mis põhineb kuritegeliku organisatsiooni kontrolli sisseseadmisel finantsasutuse personali või kogu finantsasutuse tegevuse üle. Selline allutamine lihtsustab kuritegeliku raha paigutamist, selle jaotamist ja integreerimist. (30. lk. 4-5)

Paigutamine mittetraditsiooniliste finantsasutuste kaudu

Mittetraditsioonilisteks nimetatakse mittepanganduslikke finantsasutusi, mis faktiliselt osutavad pangandusteenuseid. Nende hulka kuuluvad valuutabörsid, väärtpaberite või väärismetallide maaklerid, kauba-tooraine maaklerid, kasiinod ja organisatsioonid, kes osutavad telegraafi- ja postiteenuseid ning tšekkide sularahaks vahetamise teenust. Mittepanganduslikke finantsasutusi võib kasutada rahapesuks samadel meetoditel nagu traditsioonilisi pangandusasutusi, iseäranis fondide struktureerimise, allutamise ja ühtesulatamisega. Paljude meetodite seast, mida

kasutatakse kuritegelike tulude paigutamiseks mittetraditsiooniliste finantsasutuste kaudu, vaatleme seaduslike ja mitteseaduslike fondide ühtesulatamist, vara soetamist sularaha eest ja valuuta ebaseaduslikku väljavedu.

Vara hankimine sularaha eest. Vara (autode, jahtide, lennukite, aktsiate, luksusesemete või kinnisvara) omandamine sularaha eest on tähtis rahapesemise viis. Omandamisel on kolm eesmärki: toetada luksuslikku eluviisi; kanda kahtlased suured sularahasummad üle samavõrd hinnalistesse, kuid vähem kahtlastesse vormidesse; osta vara, mida hiljem saab kasutada kuritegelikel eesmärkidel.

Valuutaoperatsioonidega seotud asutusi kasutatakse kapitalipesuks, sest need pakuvad klientidele mitmeid kurjategijaid huvitavaid teenuseid: valuutavahetus, väikeste kupüüride ümbervahetamine suuremate vastu, niisuguste finantstoodete nagu eurotšekid, reisitšekid, eraisikute maksekorraldused ja tšekid väljamaksmine. Tähtsust omab ka see, et vahetuspunktide töö ei allu nii rangele reglementatsioonile nagu traditsioonilistel finantsinstituutidel. Vahetuspunktidel pole sageli sisekontrollisüsteemi, mis kaitseks rahapesuoperatsioonide eest. Enamik punktide külastajatest juhuslikud inimesed, mis raskendab kliendi identifitseerimist. Need organisatsioonid võivad tagada ebaseaduslike operatsioonide efektiivse kaitse valuuta riigist väljavedamisel. Ebaseaduslikult väljaveetud valuuta saab vahetada piiri taga ja seejärel tuua see kasulikuma kursiga vahetatud valuuta tagasi algsesse riiki. Aruandevorm, mis täidetakse tagasitoodud valuuta kohta, näitab valuuta peremehena tavaliselt valuutaga kauplevat kompaniid. Need aktiivsed ärid aktiivse sularaha kasutamise annavad võimaluse seaduslike tulude kokkusulatamiseks mitteseaduslikega. Reeglina säilitavad niisuguste asutuste kliendid täieliku anonüümsuse. (30. lk. 6-7)

Kasiino ja teised hasartmängudega tegelevad asutused (näiteks hipodroomid, sporditotalisaatorid) kujutavad endast suure leviku tõttu oma rahapesu võimalustega märkimisväärset ohtu. Et totalisaatoritel mängimisse suhtutakse kui seaduslikku praktikasse, on illegaalset aktiivsust kerge maskeerida illegaalsete ja seaduslike fondide ühtesulatamise teel. Hasartmängutööstuses kasutatakse aktiivselt sularaha, jättes klientidele anonüümsuse. Muu hulgas pakub kasiino tervet spektrit niisuguseid finantsoperatsioone nagu krediit ja seifid, tšekkide müümine ja rahaülekanDED.

Advokaadid ja kõrgelt kvalifitseeritud raamatupidajad. Seoses rahapesuvastase seadusandluse karmistamisega otsivad kriminaalkurjategijad üha sagedamini niisuguste professionaalide abi nagu advokaadid, raamatupidajad, finantsnõustajad, spetsiaalsed organisatsioonid ja teenistused.

Kõige sagedamini kasutatakse raha paigutamiseks ja ühendamiseks advokaatide ja usaldusaluste isikute arveid. Sel juhul loodab „rahapesija“ ära kasutada privilegeeritud suhteid advokaatide ja nende klientide vahel. Nende elualade esindajatel on seaduslikult oma kliente esindades tihti tegu suurte rahadega. Advokaadid võivad saada spetsiaalsetele pangaarvetele narkootikumide müügist saadud suuri sularahasummasid.

Need arved avatakse spetsiaalselt klientide jaoks ja neilt arvetelt saavad advokaadid oma honorari, arved avatakse advokaadi nimel ja reeglina pole neil midagi, mis viitaks advokaadi kliendi nimele. Osana rahapesuskeemist tagastab advokaat osa raha kliendile teises vormis, näiteks tšeki või tšekkide seeriana, teiste rahaliste instrumentidena, kinnisvara ostu teel või mõnel muul viisil. Kuid seoses kliendi konfidentsiaalsuse võõrandamatu privileegiga on raha päritolu ebaseaduslikkust selliste operatsioonide puhul tõestada äärmiselt raske. (30. lk. 7)

Kuritegelikul teel saadud raha ülekandmine välismaale

Ebaseaduslikult saadud tulu paigutamine välismaale, kasutamata ametlikke ettevõtteid, toimub füüsilise väljaveo teel.

Raha füüsiline väljavedu toimub erinevate meetoditega, mille seas on kõige tüüpilisemad järgmised:

- raha varjatud väljavedu kulleritega;
- raha väljavedu peidikutes transpordivahendites või veoautodes;
- postisaadetistega;
- põrandaaluste pangasüsteemide abil.

Raha ülekandmine teiste firmade arvetele (vt Lisa 1). Niisugune ülekandmine, mis on maskeeritud näiliste tehingutega või firmade eneselikvideerimisega, võimaldab piisavalt efektiivselt varjata finantsfondide päritoluallikat. Tänapäeval mängivad teise faasi operatsioonide läbiviimisel suurt osa *offshore* alad ja muud pehme maksurežiimiga ning nõrgalt arenenud finantskontrolli süsteemiga riigid. (30. lk. 8)

Tunnused, mis iseloomustavad riike, kus toimub rahapesu:

- pankadel puudub kohustuslik raamatupidamise aruandlus;
- pangaarved on anonüümsed;
- puudub klientide kohustuslik identifitseerimine;
- õigusorganid ei tööta piisavalt efektiivselt;

- kuritegelikku päritolu raha äravõtmiseks puudub õiguslik abi.

Niisugustes riikides luuakse tavaliselt fiktiivsed firmad ja finantsoperatsioonide jäljed katkevad.

Kulla ja vääriskivide ostmine.

Sageli eksporditakse selline vara teistesse riikidesse, et see seal seaduslikult maha müüa. Nende eksportimisega seotud deklareerimiskohustustest saab kõrvale hiilida, jagades vara laiali kogustesse, mis on väiksemad vajalikust miinimumkünnisest. (18 lk. 1)

Korterite välja petmine

Eestis on ette tulnud mitmeid olukordi, kus vanemad inimesed on sattunud ohvriks kurjategijatele, kui tegemist on olnud korteri välja-petmisega. Kurjategijad, kes tavaliselt tegutsevad koos partneriga, otsivad endale ohvriks raskes majanduslikus seisus üksiku vanuri. Tutvustakse end välja mõeldud nimedega. Üks isik alustab oma tööd, rääkides ohvrile teist isikut, kes abistab eakaid inimesi. Nad seletavad, et umbes 5 000 eurose laenu kättesaamiseks tuleb sõlmida fiktiivne korteri ostu-müügileping. Kui on jõutud prouaga kokkuleppele, minnakse notari juurde ning kinnitatakse leping. Selle lepinguga saab teine isik kõik õigused korter suvalistele inimestele edasi müüa.

1.5. Variisikute ja võltsitud dokumentide kasutamine

Variisiku ehk „tankisti“ puhul on oluline seda mitte segamini ajada politseiagendiga. Nende isikute kasutamise eesmärgid on erinevad, seetõttu on erisused ka nende kasutamiseks lubade andmises. Politseiagendi puhul on oluline, et teda saab kasutada üksnes kriminaalmenetluse raames tõendite kogumise eesmärgil. Variisikute puhul on seevastu kasutamisevõimalused laiemad ning regulatsioon paindlikum. Variisikute kasutamine ei ole jälitustoiming, nagu seda on politseiagendi kasutamine. Variisikuid kaasatakse eelkõige selleks, et tagada jälitustoimingute tegemise varjatus andmesubjekti eest, kasutades selleks erinevaid konspiratsioonivõtteid, sealhulgas muudetud identiteeti. Variisik ei ole seotud konkreetse kriminaalmenetlusega, teda võib kasutada mitmes kriminaalasjas, samuti võib teda kasutada jälitustoimingutes väljaspool kriminaalmenetlust. (28)

Variisiku kahtluse tunnused füüsilise isiku puhul:

- isiku välimus ja käitumine ei ole kooskõlas isiku poolt sooritatava tehingu iseloomuga või isiku käitumine tekitab kahtlust;
- isik kasutab kõrvalist abi dokumentide täitmisel või ei oska neid täita;
- isik ei tunne esindatava juriidilise isiku tegevuse iseloomu;
- isik ei tea esindatava isiku kohta käivaid andmeid (nt tegelikke kasusaajaid, omanikke, asukohta, kontaktandmeid vms);
- isik ei oska kirjeldada oma võimalikke koostööpartnereid ja/või tegevuspiirkondi;
- isik soovib avada konto pangakontoris ühes maakonnas/linnas, samas esindaja ja juriidilise isiku aadress/asukoht on mujal ning isikul puudub mõistlik põhjendus taolise vajaduse kohta;
- isiku kohta on krediidi- või finantseerimisasutusel teada eelnev variisiku kahtlus; (2)
- isik kasutab postkasti aadressi, mis erineb tema tava-aadressist. (2)

Võltsimine võib hõlmata igat liiki dokumente, mille toetusesaajad esitavad toetuste saamise, hankemenetluses osalemise või kulude katteks hüvitise saamise eesmärgil:

- lepingud;
- isikut tõendavad dokumendid;
- CVd;
- Pangatagatised;
- bilansid;
- arved (paberkujul või elektroonilised);
- aruanded;
- töögraafikud;
- osalejate nimekirjad;
- veebisaidid;
- muud dokumendid.

Juhtumi liigitamine võltsimiseks või järeletegemiseks kuulub kohtuniku/kohtu ainupädevusse. Dokumendi muutmine ei pruugi alati sellist kohtuniku/kohtu järeldust kaasa tuua. (17.lk. 8-9)

Ees-pool oli kirjutatud kahtlaste tunnustega füüsilistest isikutest, esitatud oli mitmeid tunnuseid variisiku tuvstamiseks. On mitmeid asjaolusid, mis viitavad variisikutele juriidiliste isikute puhul.

Juriidilisest isikust variisiku kahtlus:

- juriidilise isiku esindajad ei ole dokumentides üheselt identifitseeritavad (puudub

isikukood või sünniaeg);

- juriidiline isik on registreeritud jurisdiktsioonis, mille kohta on FATFi poolt avaldatud seisukohti,
- et riigi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete rakendamises esineb tõsiseid puudujääke;
- juriidilise isiku aadressiks on märgitud postkast;
- juriidilise isiku aadressiks on märgitud juriidilise isikuga mitteseotud füüsilise isiku elukoht ja see
- ei ole kooskõlas eeldatava/väidetava tegevusalaga;
- juriidilisel isikul puudub kontakttelefon;
- juriidilise isiku kohta on krediidi- või finantseerimisasutusel eelnev variisiku kahtlus.(32 lk.3)

2. RAHAPESU TUNNUSTEGA TEHINGUTE VÄLTIMISE MEETODID

2.1. Rahapesu vältimine läbi kriminaalsete fondide

Hasartmängude kohad on üks moodus, kus rahapesijad kasutavad kuritegelikul teel saadud tulu pesemiseks. Selleks, et vähendada sellise sektoriga kaasnevaid riske ja tagada võrdsed tingimused hasartmänguteenuste osutajatele, tuleks hasartmänguteenuste osutajate suhtes kehtestada range kohustus, rakendada klientide suhtes hoolsusmeetmeid. Tuleb kindlaks teha summa, mis eeldaks ranget kontrolli ning mis võiks olla näiteks 1 500 eurot.

Pangad

Pangad on juba väga ammu ajast tegelnud rahade liikumisega. Nagu eelnevalt mainitud, võivad kurjategijad kasutada varjatud kontosid või kolmandaid isikuid. Kuna „musta raha” vood võivad kahjustada finantssektori stabiilsust, mainet ja ohustada siseturgu ning terrorism kõigutab ühiskonda, peab klient panka kontot looma tulles omama dokumenti, millel on omad kriteeriumid ning nõuded.

See kõik tagab pangale turvalisuse, nähtavuse oma kliendi kohta. Kui isikuga peaks tekkima probleeme või pank kahtlustab inimest rahapesus, on kõik andmed olemas. Samuti on konto järgi näha, kust / kelle käest tuleb inimesele raha sisse ning kuhu liigub edasi.

Kahtlase tehingu all peetakse silmas isikule üle kantavat raha summas 15 000 eurot, kuid isiku sissetulek on nt 1000 eurot. Pank võib saata päringu, kust raha pärineb, kelle käest, kes see inimene on, miks see raha on laekunud. Igal laekumisel, eriti kui tegemist on suurte summadega, on alati selgitus, mis põhjusel on raha laekunud.

Välismaale minek

Tihti peale saavad kurjategijate ohvrite postkasti kirjad, kus kutsutakse neid välismaale töötama või õppima. Tekst võib sisaldada vähest informatsiooni selle kohta, millega täpsemalt hakatakse tegelema, millised on perspektiivid, mida võib oodata ja mis tulemuseni võidakse

jõuda. Kirjeldatakse elamistingimusi, lisatakse tõenäosuse huvides pilt, töögraafik lubatakse koostada inimese enda soovi järgi. Palka lubatakse mitmeid kordi rohkem kui Eestis. Eriti oodatakse, et sellisesse afääri langevad noored tudengid, kes otsivad omale tööd ning on valmis minema välismaale. Lõpuks märgitakse ka summa, mis palutakse üle kanda, et inimese kohale jõudes oleks kõik vajalik tehtud. Tuleb hoiduda kergel käel raha ülekandmisest välismaa pankadesse tundmatute isikute või firmade kontodele.

Ettevõtte, kes kutsub tudengeid või õpilasi välismaale töötama, peab kutsutule tagama järgmised tingimused:

- peab väljaselgitama kõik nõuded ja tingimused, mida peab täitma enne kui minnakse välisriiki tööle;
- kui minnakse tööle läbi töövahends suurfirma, peab kindlasti kontrollima, kas antud ettevõtte tegutseb seaduslikult. Informatsiooni selle kohta saab otsida majandustegevuse registrist;
- Vajadusel ja võimalusel - küsitleda teisi inimesi ja nende kokkupuuteid antud ettevõttega;
- Tuleb selgitada välja, kas sotsiaalkindlustuse eest kannab hoolt tööandja või isik peab ise vajalikud maksud maksma.

Juhul kui on pisemgi kahtlus, et tegemist ei ole seadusliku ettevõttega, ei tohi mitte mingil juhul kirjale reageerida. Sellist kirja tuleks levitada, et teisi hoiatada ning võimalusel teatada politseisse.

Juhul kui ettevõtte tegutseb seaduslikult, on sellel olemas oma kodulehekülg, ettevõttes tegutsevate inimeste kontaktandmed, pildid, avalik on ettevõtte ajalugu.

Kuritegelikul teel saadud raha ülekandmine välismaale

Väga hea võimalus on paigutada raha välismaale, kust läheb raha teiste isikute kätte ja sealt edasi. Et raha riigist välja toimetada, kasutavad kurjategijad selleks:

- varjatud kullereid;
- postisaadetisi, kuhu raha pannakse;
- transpordi abil, kus raha peidetakse nt. auto istme alla või mõnesse muude kohta.

Et selliseid väljaveo skeeme peatada, oleks varjatud kullerite puhul vaja:

- rangestada kontroll süsteem;
- küsida provakatsioonilisi küsimusi mis viivad välja sellesni, et isik viib mittelegaalselt raha välja;
- uurida kelle raha see on.

- postisaadetiste puhul, kui saadetakse pakk, koos kurjategijate rahaga. Posti peaks:
- kontrollida posti sisu;
- võimalusel skanneerida läbi;
- võimalusel peab olema luba pakk lahti teha;
- detailne uuring, kelle käest saadetud ja kelle kätte saadetakse.

Raha ülekandmine teiste firmade arvetele

See on hea rahapesuskeemi võimalus, kuna raha kantakse üle maskeeritud näiliste tehingutega. Raha võidakse saata mitmetesse erinevatesse ettevõtetesse. Kurjategijad tavaliselt valivad riike, kus:

- on nõrgalt arenenud finantskontrolli süsteem;
- kuritegelikku päritolu äravõtmiseks puudub abi;
- õigusorganite töö pole väga efektiivne;
- kliendi identifitseerimist ei nõuta;
- pangaarved on ananüümsed;
- pankadel puudub raamatupidamise aruandlus.

Et selliseid raha operatsioone vältida, tuleb välja uurida ning teada:

- mis on need riigid, kus on suur võimalus tegeleda rahapesuga;
- kontrollida iga tehingut, mis saadetakse riiki, mis on kahtluse all;
- uurida välja, kes on isik kes saadab raha ning mis põhjusel.

Tavaliselt on väga hea koht selliste tehingute jaoks Venemaa. Kuna riik on suur, on raske kontrollida kõiki ettevõtteid, sest esineb olukordi, kus luuakse fiktiivne ettevõtte, kus tegeletakse rahapesu operatsiooniga, ning see võib töötada paar nädalat võib isegi rohkem. Töö tegemise järel fiktiivne ettevõtte kaob koos kurjategijate ja rahaga.

Advokaatide kasutamine rahapesu mudelites

Kurjategijad teavad, et advokaadid on inimesed, kellel on eriline roll õigussüsteemis ning kes jälgivad ja järgivad kõiki riigi seadusi. Kuid maksta advokaadile ning kasutada teda rahapesu mudelis pole kurjategijate jaoks probleem.

Allikates kirjutatakse, et 2004. aastal ei teavitanud advokaadid Rahapesu andmebürood ühestki rahapesukahtlusega juhtumist. Justiitsministeeriumi andmetel töötab Eestis 520 advokaati ning 88 notarit. Kõige aktiivsemad rahapesu tehingutest teatamisel olid notarid. (22)

Hea advokaat teab ning tunneb kahtlase isiku ära, kes tegeleb rahapesuga, tihtipeale :

- isik soovib kasutada teenuseid äriühingu asutamisel (nagu trustid ja rahvusvahelised äriettevõtted) eesmärgiga säilitada oma anonüümsus ning varjata äriühingu asutamiseks ning äritegevuses kasutatavate rahaliste vahendite (illegaalset) päritolu;
- isik avaldab soovi kasutada advokaatide või muu õigusteenuseid pakkuva isiku kontot raha deponeerimiseks või arveldusteks sooviga tagada seeläbi oma anonüümsust;
- isik pöördub advokaadi poole eesmärgiga sooritada kinnisvara ostu või müügitehing väärtuses, mis ületab või on tunduvalt madalam turuväärtusest või on muul viisil ebaharilik. Sama kehtib ka kinnisvarainvesteeringute kohta välisriigi residentide puhul, kellel puuduvad kinnisvara ostu põhjendavad sidemed Eestiga või kui need tehingud ei ole vastavuses isiku sotsiaalse või majandusliku olukorraga;
- isik soovib läbi advokaadi või muu õigusteenust pakkuva isiku sooritada tehinguid suurtes summades (üle 15 000 euro) sularahas ja ei soovi esitada andmeid vara päritolu kohta;
- isik soovib advokaadi kaasabil või tema nimel teha tehinguid, millel puudub majanduslik põhjendus;
- isik pöördub advokaadi või muu nõustamisteenust pakkuva isiku poole ettepanekuga, mis oma olemuselt viitab rahapesule.(33 lk.12)

Kuna advokaadid on teadlikud õigustest, teavad nad ka, kuidas käituda nii, et keegi ei kahtlustaks advokaati seotuses rahapesuga.

Eesti on küllaltki väike ning tahaks loota, et häid advokaate on siiski rohkem, kui neid, kes on valmis alluma rahapesule oma huvides. Et vältida selliste advokaatide olemasolu, võiks:

- tugevdada kontrolli advokaatide töös üle;
- uurida, millega isik tegeleb;
- kontrollida advokaatide sissetulekut;
- vajadusel kontrollida, kellelt sissetulek laekub ja millisel põhjusel.

2.2. Finantsala töötajate kohustused seoses rahapesu tunnustega tehingute identifitseerimisel ning teavitamisel

Raamatupidaja puutub igapäevaselt kokku rahaga ning tehingutega, mis võivad olla väga erinevad. Kui raamatupidaja tuvastab oma töös ametitöimingu tegemisel, majandustegevuse töö käigus dokumentides tunnuseid, mis viitavad rahapesule või terrorismi rahastamisele, kus raamatupidaja on kindel või tal on põhjendatud kahtlus et tegemist on rahapesuga ja kõik dokumentides olevad punktid viitavad sellele, peab raamatupidaja sellest kindlasti teadma andma. Raamatupidaja peab pöörduma Rahapesu andmebüroo poole (RAB) mis on Politsei- ja

Piirivalveameti iseseisev struktuuriüksis. RAB põhiülesanneteks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eestis.

Raamatupidajad, kes märkavad kahtlaseid tehinguid või dokumente peaksid teatama rahapesu andmebüroole:

- kõikidest tehingutest, mis viitavad terrorismi rahastamisele või ületavat summa 32 000 eurot, peab teatama raamatupidaja rahapesu andmebüroole;
- tehing tehakse ühe maksena;
- tehing tehakse mitme omavahel seotud maksena;
- identifitseeritud mitteresidendist juriidilise isiku registreerimisdokumendid;
- kõik esitatud volitused;
- tehingu aluseks olev kirjalik lepe või korraldus ja selle lisad;
- muud tehingut iseloomustavad dokumendid nende olemasolul;
- juriidiline isik tasub erinevaid makseid majanduslikult põhjendamatute konsultatsiooniteenuste eest madala maksumääraga või maksuvabal territooriumil registreeritud isikule;
- raamatupidamise kontrollimisel ilmnevad viited vara ebaseaduslikule omastamisele;
- isik soetab, rendib või liisib vahendeid toreduslikeks kulutusteks (nt luksusautosid või meresõidukeid) vahendite eest, mis pärinevad majanduslikult põhjendamatutest sularahatehingutest või madala maksumääraga või maksuvabal territooriumil registreeritud isikutelt;
- sagedased tehingud sularahaga, mis on isiku tegevusala silmas pidades ilmselgelt ebaharilik.

Kui raamatupidaja on siiski tuvastanud, et tegemist on rahapesuga, tuleks tal saata järgmiste dokumentide koopiaid:

- Identifitseeritud residendist füüsilise isiku isikut tõendavate dokumentide seaduse paragrahvi 2 lõikes 2 nimetatud dokument (avatuna isikuandmete ja pildiga lehe kohalt), ID-kaart või autojuhiluba.
- Identifitseeritud mitteresidendist füüsilise isiku reisidokument (avatuna isikuandmete ja pildiga lehe kohalt) või isikut tõendavate dokumentide seaduse § 4 lg 1 sätestatud tingimustele vastav juhiluba.
- Identifitseeritud mitteresidendist juriidilise isiku registreerimisdokumendid.
- Kõik esitatud volitused.
- Tehingu aluseks olev kirjalik lepe või korraldus ja selle lisad.(39 slaid 4)

Kindlasti esineb ka juhtumeid kus raamatupidaja puutub kokku rahapesukahtlusega klientidega, sellisel puhul tuleks tavapärase kutsetegevuse käigus tehtud töö osas analüüsida võimalikku rahapesukahtlusega tehingu(te) tuvastamist. Tunnused on järgmised:

- isik paistab ilmselt elavat üle oma võimete, arvestades tema tegevust ja sissetulekuid;
- kasumlikkus või käive, mida isik saab äritegevusest, on ebaproportsionaalne samal alal tegutsevate teiste äriühingutega ja ilmselt majanduslikult põhjendamatu;
- isik pöördub kas põhjuseta, ebaselgetel asjaoludel või õige ja õiglase aruandluse vältimise eesmärgil alatihti erinevate raamatupidamise professionaalide poole (vahetab neid);
- juriidilise isiku töötajate arv on seda tegevusala silmas pidades ilmselt majanduslikult põhjendamatu;
- juriidilise isiku omanikud või juhtorganite liikmed on ilmselt variisikud. (38)

Lõputöös toob autor välja ülevaate audiitori põhikohustustest rahapesu rahastamise tõkestamisel. Audiitor peab oma töös kindlasti lähtuma rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadustest. Isiku tuvastamiseks, peab audiitor iga kord, enne ärisuhte loomist või tehingu tegemist:

- tuvastama kliendi või tehingus osaleva isiku isikusamasuse ja esindusõiguse ning kontrollima esitatud teavet;
- tuvastama tegeliku kasusaaja (st. füüsilise isiku);
- hankima teavet ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta.

Kui eelnevad punktid on kõik tehtud ning vastavad nõuetele, tuleb audiitoril täita isikusamuse tuvastamiseks andmeid, milleks on: esindaja nimi ja nimi, kutse- või tegevus ala, elukoha aadress, isikukood, isikukoodi puudumisel (kui isikukood peaks puuduma, mis on näiteks omane Venemaa kodanikele) sünniaeg ja koht. Kindlasti tuleb ära märkida dokumendi nimetus (pass, ID-kaart) ja number, juurde lisada millal oli dokument väljastatud ning asutuse nimetus (linn, aadress), esindusõiguse tuvastamisel ja kontrollimisel kasutatud dokumendi nimetus, väljaandmise kuupäev ja väljaandja nimi või nimetus.

Audiitor peab juriidilise isiku isikusamasuse ja õigusvõime olemasolu tuvastamisel ning saadud teabe kontrollimisel registreerima järgmised andmed:

- juriidilise isiku ärinimi või nimi, asukoht ja aadress;
- registrikood või registreerimisnumber;
- dokumendi väljaandmise kuupäev ja väljaandnud ametiasutuse nimetus;
- juhataja nime või juhatuse liikmete või muu seda asendava organi liikmete nimed ja nende volitused juriidilise isiku esindamisel;
- juriidilise isiku tegevusvaldkonna;
- sidevahendite numbrid;
- juriidilise isiku tegelike kasusaajate andmed.

Lisaks sellele, kui andmed on registreeritud tuleb täita ankeet, mis sisaldab endast paar lisa punkti, kus tuleb kirja panna juhataja juhatuse liikmete nimed, volitused juriidilise isiku esindamisel, tegevusvaldkond, sidevahendid, tegelike kasusaajate andmed.

Sellistel dokumentidel on ka omad reeglid mida peab kindlasti järgima:

- kogutud andmeid tuleb säilitada järgnevad 5 aastat peale ärisuhte lõppemist;
- tehinguga seotud andmeid tuleb säilitada 5 aastat pärast tehingut;
- dokumente ja andmeid tuleb säilitada viisil, mis võimaldab vastata ammendavalt ja viivitamata rahapesu andmebüroo, uurimisasutuste või kohtu päringutele.(37 lk.1)(36 slaidid 14-15)

Ärisuhte loomisel on audiitoril mitmeid eeskirju, millal ta võib luua ärisuhte isikuga millal mitte. Audiitoril on keelatud ärisuhte loomine enam kui 15 000 euro väärtuses tehingut, kui ärisuhtes või tehingus osalev isik või klient ei esita nõutavaid dokumente ja asjakohast teavet või kui esitatud dokumentide põhjal tekib audiitoril kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega.

Audiitoril on kolmolulist tunnust, mil ärisuhte ei pea looma:

- keelatud on luua ärisuhte, või teha tehingut summas üle 15 000 euro (kauplejate puhul, kui makse toimub sularahas) kui tehingus osalev isik või klient, vaatamata sellekohasele nõudmisele, ei esita hoolsusmeetmete täitmiseks nõutavaid dokumente ja asjakohast teavet või kui esitatud dokumentide põhjal tekib kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega;
- teenuse osutajal on õigus ja kohustus keelduda tehingu tegemisest, kui klient vaatamata sellekohasele nõudmisele, ei esita nõutavaid dokumente ja asjakohast teavet või tehingu objektiks oleva vara leaalset päritolu tõendavaid andmeid ja dokumente või kui esitatud andmete ja dokumentide põhjal tekib kohustatud isikul kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega;
- kui tehingus osalev isik või klient ei esita, hoolimata sellekohasest nõudmisest, vajalikke dokumente või asjakohast teavet, loetakse see oluliseks lepingurikkumiseks ning kohustatud isikul on kohustus ärisuhte aluseks olev kestvusleping etteteatamistähtaega järgimata erakorraliselt üles öelda. (34 slaid 16)

Audiitor peab registreerima teabe ärisuhte loomisest või tehingu tegemisest keeldumise ja ärisuhte lõpetamise asjaolude kohta ning säilitab seda vähemalt viis aastat pärast ärisuhte lõppemist. Audiitor peab ärisuhte aluseks olevas lepingus nägema ette õiguse see erakorraliselt etteteatamistähtaega järgimata üles öelda, kui tehingus osalev isik või klient ei esita dokumente ja asjakohast teavet või kui esitatud dokumendid ja andmed ei kõrvalda audiitori kahtlust, et tehingu või ärisuhte eesmärgiks võib olla rahapesu või terrorismi rahastamine.

Ärisuhte jooksul peab audiitor kohaldama järgmisi hoolsusmeetmeid:

- ärisuhte pidev jälgimine, sealhulgas ärisuhte vältel teostatud tehingute jälgimine;
- isikusamasuse tuvastamisel kasutatud andmete regulaarne kontrollimine;
- asjakohaste dokumentide, andmete ja teabe ajakohastamine;
- vajaduse korral tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine.

Kui audiitor on tuvastanud dokumentides, midagi sellist mis viitab rahapesule, mis tavapäraselt esineb numbriliselt, tuleb tal sellest teatada rahapesu andmebüroole:

- tegevusest või asjaoludest, mille tunnused osutavad rahapesule või terrorismi rahastamisele või mille puhul tal on kahtlus või ta teab, et tegemist on rahapesu või terrorismi rahastamisega;
- igast tehingust, kus rahaline kohustus üle 32 000 eurot täidetakse sularahas, sõltumata sellest, kas tehing tehakse ühe maksena või mitme omavahel seotud maksena.

Audiitor peab säilitama teatamiskohustuse aluseks olevaid dokumente ja andmeid vähemalt viis aastat pärast teatamiskohustuse täitmist. Audiitoril, audiitorühingu juhtorgani liikmel ja töötajal on keelatud isikut, selle isiku tegelikku kasusaajat ja esindajat teavitada nende kohta rahapesu andmebüroole edastatud teatest ning rahapesu andmebüroo poolt tehtud ettekirjutusest või kriminaalmenetluse alustamisest. Nimetatud keeld ei kehti juhtudel, kui audiitor püüab oma klienti veenda hoiduma õigusvastastest tegudest.(35lk 4)

2.3. Variisikute ja võltsitud dokumentide kasutamise vältimine

Palju oli räägitud variisikutest ja võltsitud dokumentide kasutamisest. Variisikud on tavaliselt süüitud inimesed, kes ei aimagi, et neid kasutatakse ära kurjategijate rahapesu mudeli realiseerimiseks. Variisik on hea moodus kurjategijale varju jäämiseks ning ebaõnnestumise puhul kurjategija kaob, süüdi jääb variisik.

Kasutatakse ära n-õ kodutuid inimesi. Neile võidakse anda väike rahasumma kui premeerimiseks. Järgmise etapina mõeldakse variisikule välja legend, kes ta on ja mida ta peab pangas tegema, kindlasti peab variisikul olema dokument, et saaks pangas konto avada.

Kurjategijad annavad kaasa spikri, mille peal on kirjutatud:

- ettevõtte nimi, millele avatakse konto pangas;
- telefoninumber;
- elukoht.

Teine spikker võib sisaldada pankade nimetusi ning summa lemiite.

Pankadesse on küll paigaldatud turvakaamerad, et oleks võimalik fikseerida inimene, kes on käinud pangas, mis kellaajal ja mida tegi, kuid sellest alati ei piisa. Et vältida variisikule konto avamist, võib küsida mõningaid abiküsimusi:

- ettevõtte asukoht;
- tegevusvaldkond;
- tegevusala;
- ettevõtte kohustusest esitama aruandeid;
- kellele esitatakse aruandeid;
- kuupäeva esitamise ajad;
- laekuvate maksete allikad;
- tuua näiteks partnereid, kellega tehakse tööd;

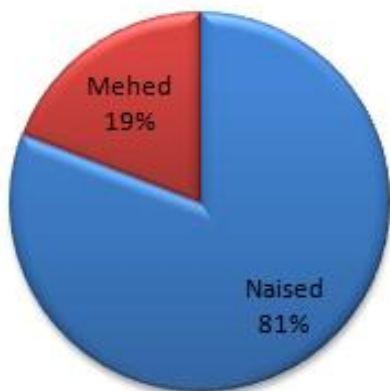
Inimene võib selliste küsimuste ajal muutuda väga närviliseks, kuna polnud ettevalmistatud ja temal infot napib. Sellisel juhul on selge, et tegemist on variisikuga ning võib kutsuda politsei, kes esitaks oma järgnevad küsimused isikule.

2.4. Töötajate informeeritus rahapesu tehingutes

Rahapesu kui lihtsalt sõna teavad paljud inimesed. Võidakse küll eeldada, mis see täpselt on, kuid kindlat definitsiooni ei teata. Uuringu eesmärgiks oli saada ülevaade sellest, kas inimestel on ettekujutus rahapesust, kas nad on sellega kokku puutunud, kas teavad kedagi, kes on tegelenud sellega. Töö autor viis läbi internetipõhise küsitluse (vt Lisa 3), et välja selgitada vastajate teadlikkust. Andmete analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel 2010.

Küsitlus viidi läbi septembrikuus ajavahemikul 09.09.2014 – 15.09.2014. Küsimusi oli kokku 7, seega vastamiseks ei läinud kaua aega. Küsitlus oli anonüümne. Vastajateks olid nii mehed kui ka naised, kes töötavad erinevates töökohtades. Vanuselist piirangut ei olnud, seega vanuse vahe on väga erinev. Kokku vastas 47 inimest. Autor viis küsitluse läbi isikute hulgas, kes oma töösuhetest tingituna peaksid eeldatavalt omama infot rahapesu tunnuste ja vältimise kohta.

Küsimustiku tulemusena selgus, et suurema aktiivsusega vastajad on naissoost, kokku 81%. Seega meessoost vastajate osakaal oli küllaltki väike, kõigest 19%.

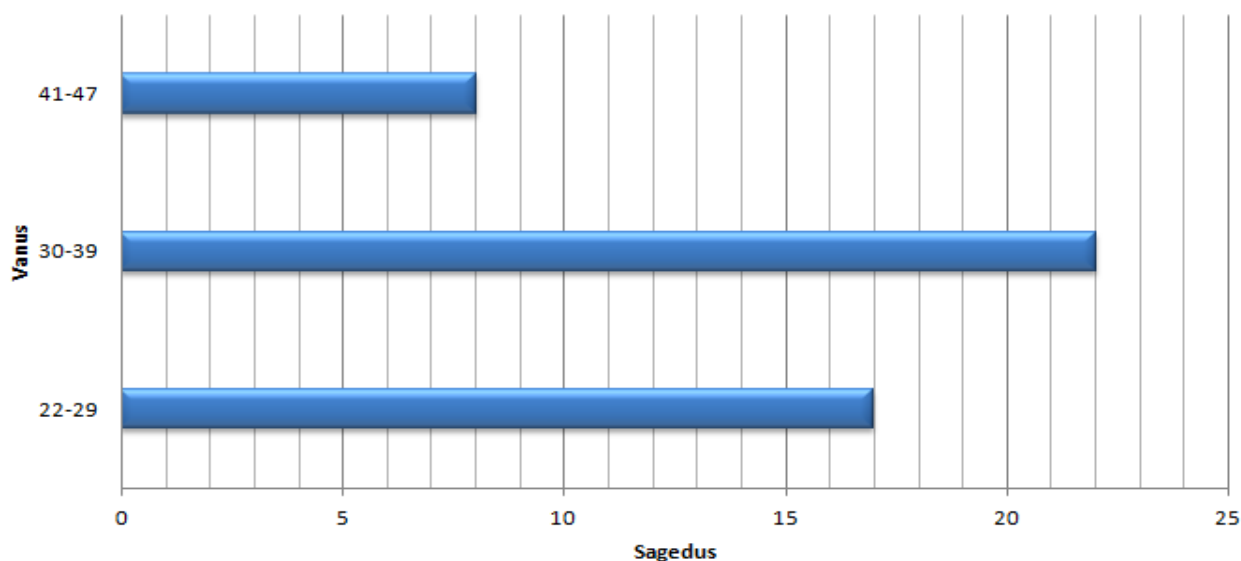

Joonis 5. Vanuste sooline jaotuvus

Allikas: Autori joonis

Vanuseline jaotus

Küsimustikus osalenud isikute vanuse vahe jäi vahemikku 22 – 47 aastat. Kõige aktiivsemad vastajad olid vanuses 30 – 39 aastat. Nendest järgmised on nooremad inimesed vanuses 22 – 29 aastat. Kõige vähem vastanuid oli vanuses 41 – 47. Keskmise vanus oli 34.

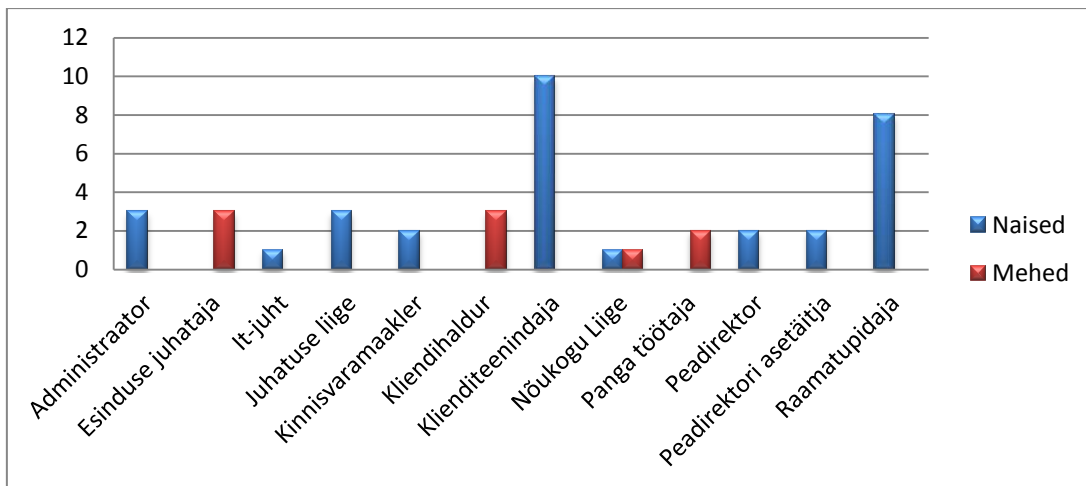

Joonis 6. Vastajate vanuseline jaotus

Allikas: Autori joonis

Amet

Vastuste analüüsimisel selgus, et kõige aktiivsemad vastajad olid klienditeenindajad ja raamatupidajad. Tabelist võime näha, et nendel töökohtadel vastajad olid naissoost isikud. Meessoost isikutest kõige aktiivsemad on kliendihaldurid ning esinduse juhatajad. Teisel kohal on administraatorid, juhatuse liikmed, esinduse juhatajad ja kliendihaldurid. Väiksema aktiivsusega olid nõukogu liikmed.

Joonis 8. Vastanute jaotus ametite lõikes

Allikas: Autori joonis

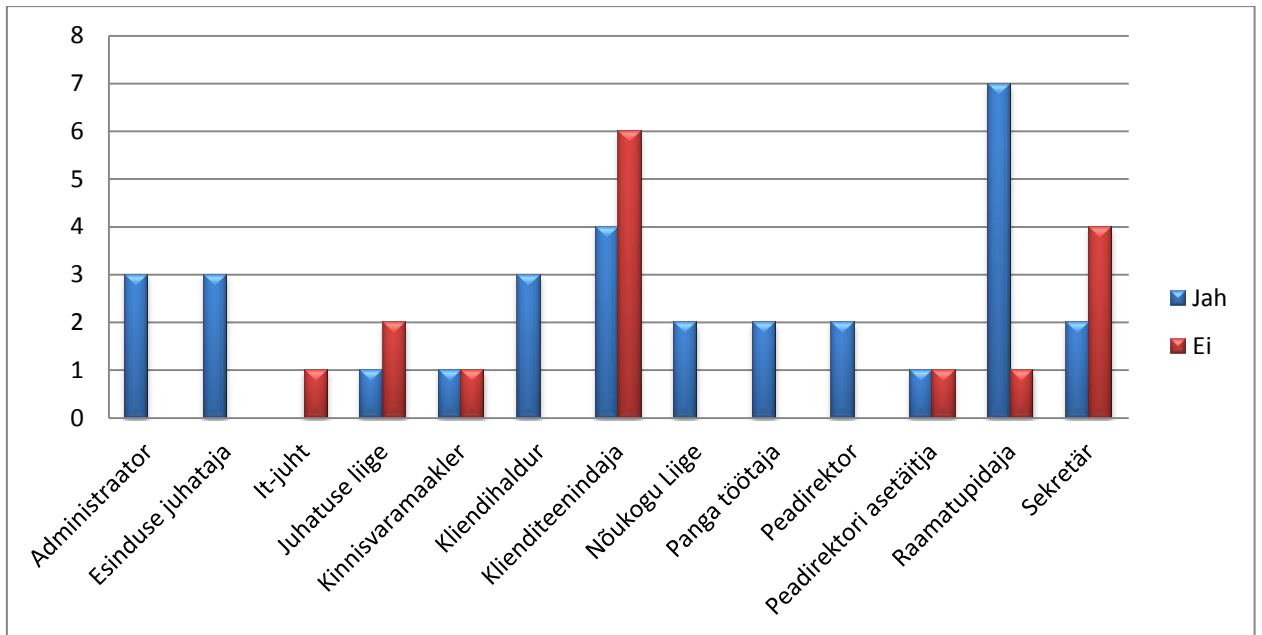
Rahapesuga kursis olek

Vastajatele oli esitatud järgmine küsimus: „Kas olete kursis, mis on rahapesu?“ Selgus, et suurem osa, kes rahapesust midagi teavad, on raamatupidajad, mis on suhteliselt hea tulemus, kuna raamatupidaja töö on seotud raha liikumisega. Raamatupidaja järel teisel kohal olid klienditeenindajad, mõnevõrra vähem informeeritud olid administraatorid, esinduse juhatajad ning kliendihaldurid.

N-õ kolmandal kohal on nõukogu liikmed, panga töötajad ning peadirektor. Kahjuks nende informeeritus oli küllaltki madal. Pangatöötajad peavad kindlasti teadma, kui tegemist on rahapesuga, samas ka peadirektor, kuna need ametid on kõrge vastutusega ning nende igapäevane töö on tihedalt seotud raha liikumisega.

Vastajate hulgas, kellel oli kõige vähem infot rahapesu kohta, olid juhatuse liikmed, kinnisvaramaaklerid ja peadirektori asetäitjad. Eitavalt vastasid kõige rohkem klienditeenindajad ja sekretärid. Sinna hulka kuulusid it-juhaid, juhatuse liikmed ja kinnisvaramaaklerid.

Vastuste alusel võiks öelda, et enamik töötajaid siiski teab, mis on rahapesu. See tähendab, et ettevõtteid võiks teha koolitusi, kus inimestele selgitatakse, mis on rahapesu ning tuuakse näiteid paljudest erinevatest meetoditest, kuidas võib selle lõksu sattuda.

Joonis 9. Kas olete kursis mis on rahapesu?

Allikas: Autori joonis

Kas olete tegelema rahapesuga?

Järgmine esitatud küsimus oli, kas keegi on tegelema rahapesuga. Kõik vastajad olid vastanud eitavalt. Sellest võib järeldada, et see pole väga laialdane, kuid kahjuks 100% täpse informatsioonina ei saa seda infot võtta.

Autor arvab, et vastajate seas siiski on 1–2 inimest, kes võivad rahapesuga tegeleda. Kuna vastajate hulk oli väga väike, võib arvata, et need 47 inimest siiski on ausad inimesed.

Kas teate kedagi, kes tegeleb rahapesuga?

Eelmises küsimuses oli küsitud, kas vastajad teavad, mis on rahapesu. Kuna enamik vastanuid teavad, mis see on, oli esitatud sellele järgnev küsimus. Kas neil on tuttavaid inimesi, kes võiksid tegeleda rahapesuga. Suurem osa vastanutest vastasid eitavalt.

Kuid leidis mõnigi, kes siiski teavad isikuid, kes rahapesuga tegelevad. Meessoos poolt oli vastanuid 4 inimest, naissoos poolt 3 inimest. Võib arutada, kas teised vastajad kartsid ausalt vastata.

Kas olete sattunud rahapesu lõksu?

Järgmine küsimus, kas keegi on sattunud rahapesu lõksu, millele kõik olid andnud eitava vastuse. Arvestades sellega, et inimesed töötavad: peadirektoritena, raamatupidajatena, panga töötajatena

jne, ei tulnud vastuste tulemus üllatusena. Kuna Eesti on majanduslikult suhteliselt turvaline riik, püütakse rahvast kaitsta, kahjuks iga 5. inimene siiski jääb ohvriks.

2.5. Järeldused ja ettepanekud

Väga palju oli vastajate seas klienditeenindajaid ja raamatupidajaid. Töö autori hinnangul oli see hea tulemus. Raamatupidajad on just need inimesed, kes tegelevad pidevalt raha ülekannetega, konkreetsete rahaliste tehingute vormistamisega jne. Samuti on positiivne tulemus, et küsimustikus osalesid ka esinduste juhatajad, peadirektorid, juhatuse liikmed, kinnisvara maaklerid.

Seda võib hinnata positiivselt, kuna nimetatud tööalade esndajad peavad kursis olema sellega, mis toimub dokumentidega ja rahaga. Kinnisvara-maaklereid oli kahjuks vastajate seas vähe, kuid kõik olid vastanud jaatavalt. See annab väikese võimaluse, et inimesed on kursis, mis on rahapesu ning teavad mis toimub kinnisvaraturul.

Samas leiab autor, et tuleks teha rohkem koolitusi rahapesu mudelitest ja skeemidest, mis on tänaseks tuvastatud. Koolitused ei pea hõlmama ainult ettevõtteid, kelle töö on igapäevaselt tegeleda rahaga. Koolitusi tuleb teha tavainimestele, sinna hulka kuuluvad ka pensionärid, tudengid.

Inimestele, kes töötavad pangandus- sfääris, tuleks teha üks suur seminar, kutsuda koolitajad. Kes selgitaksid töötajatele täpsemalt, mida üks panga töötaja peab tegema, kui on kokkupuude rahapesuga või vastav kahtlus.

Tavainimestele teha samuti suur seminar, kuhu on oodatud kõik kellel on huvi selle vastu, kuidas võib üks kergem rahapesu skeem toimida, kuidas seda vältida ning kuidas hoida oma enda raha ohutuses.

Eelnevalt toodi välja korterite väljapetmise skeem. Sellest tuleks kindlasti rääkida eakatele inimestele, mis aitaks ära hoida inimeste kodude kaotamist.

Tudengid, keda võidakse kasutada kui variisikuid. Iga üks teab, et tudeng ei ole suurema rahakoti omanik ning raha teenida pole kunagi halb olnud. Kurjategijad võivad välja valida endale variisikuks just sellise usaldusväärse inimese, kes läheb lõksu ning teeb antud kurjategijate poolt plaanitu ära.

Väga mugav oleks infot lugeda ajalehtedes mida loetakse, internetis, teha eraldi kodulehekül, kus on palju erinevaid koolitusi, sealt saaksid tavalised riigi kodanikud lugeda, mida tuleb teha ühes või teises situatsioonis. Koolitused võiksid olla vene, eesti ja inglise keeles. Selline info ei tohi olla varjatud, inimesed peavad teadma, kuidas end kaitsta antud situatsioonis ning kuhu tuleb pöörduda.

Inimesed peavad teadma, et peale politsei saavad neid aidata ka mitmed asjakohased institutsioonid: Rahapesu andmebüroo, mille ülesandeks on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine, Finantsinspeksioon, mille ülesanne rahapesu tõkestamise valdkonnas on eelkõige järelvalve korraldamine Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktides sätestatud normide täitmise üle krediidi- ja finantseerimisasutustes.

Riik peab tugevdama oma turvalisust. Kõik valdkonnad, mis on seotud otses rahakäibega, peavad olema muudetud väga turvaliseks. Kui järelvalve ei ole piisav, tugevdab see kuritegelikke struktuure, tekitab kapitali ebapüsivust, põhjustab intressi ja vahetuskursi muutlikkust ja soodustab inflatsiooni. Samuti halveneb riigi reputatsioon teiste riikide silmis, pankade maine halveneb, võib toimuda majanduse kokkuvarisemine või ilmned olulised negatiivsed mõjud majandusele.

KOKKUVÕTE

Rahapesu tähendab ebaseaduslikust tehingust saadud raha võtmist ja sellega mitmete tehingute sooritamist nii, et lõpuks paistab seesama raha seaduslikul teel saaduna. Sularaha on silmatorkav, mahukas ning sellel pole mingit väärtust, kui seda ei saa kulutada vähemalt näiliselt seaduslikult. Rahapesust on tihti võimalik lugeda ajakirjanduse krimi-uudiste rubriigist. Sellistele uudistele on iseloomulik, et teated on üsna pinnapealsed ning jätavad avamata juhtumi sügavama sisu. Seetõttu on ettekujutus rahapesust samuti sageli puudulik või koguni ekslik.

Lõputöö tähtsaimaks eesmärgiks oli välja selgitada finantspersonali roll ja võimalused rahapesu tõkestamisel. On olemas mitmed organisatsioonid, kes tegelevad rahapesu tuvastamisega, kuid kuna pidevalt luuakse uusi rahapesumudelid, ei ole võimalik seda tänapäeval lõplikult likvideerida.

Lõputöös keskenduti rahapesu põhilistele ilmingutele, meetoditele nende avastamisel ning finantspersonali kohustusele seoses rahapesu avastamisega, amuti tehti uuring töötajate informeerituse kohta rahapesu tehingute osas.

Lõputöö põhiliseks ettepanekuks, on võimaldada, kergem ligipääs rahapesuga seotud infoni. Iga inimene peab olema teadlik sellest, kuidas kaitsta oma vara ning iseennast, et mitte sattuda variisiku ohvriks. Samuti tuleks teha rohkem koolitusi ettevõtetele, kes puutuvad tihedalt rahaga kokku, kuna see tagaks ettevõttele kontrolli, sealsest raha liikumisest ning kuidas sellega käitutakse. Eraldi oleks otstarbekas korraldada perioodilisi koolitusi finantspersonalile, et nad oleksid kursis nii rahapesu ilmingutega, skeemidega kui institutsioonidega, kes rahapesu vastu võitlevad. Finantspersonalile tuleb selgitada ja rühutada nende kohustusi rahapesu vastu võitlemisel.

Töö autor arvab, et põhilised probleemid, mis on seotud rahapesuga, on:

- ebapiisav kontroll raha üle;
- vähene informeeritus sellest, kuhu tuleb pöörduda, juhul kui rahapesuga puudutatakse kokku;
- uute rahapesu skeemide lisandumine. Tehniliste võimaluste arenedes on kerge välja töötada uusi skeeme ning nende tuvastamine muutub aina raskemaks.

Autor on seisukohal, et rahapesu aktuaalsus jääb veel kauaks riikidesse püsima. Ei ole võimalik ette näha, millal tekib uus mudel ja uus rahapesu afäär. Tavainimesel pole kahjuks võimalik kontrollida, kas dokument on võltsitud või mitte. Pankadel on seda kergem teha, kuna läbi panga liigub kontrollitud info. Kindlasti tuleks pankadel teha tihedat koostööd rahapesu andmebürooga. Pangad peaksid tugevdama identifitseerimis-süsteemi selleni, et isikutelt võetakse ka näpu jäljed. See oleks sama-väärne kui allkiri. See võiks olla üheks instrumendiks turvalisuse suurendamisel.

Kõik selliseid meetmeid tuleb põhjalikult läbi mõelda ja võimalusel rakendada. Sest iga samm finantsturvalisuse tõstmiseks viib rahapesu mudelite vähenemiseni.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Aastaruanne 1998. Pangajärelevalve. [WWW] <http://www.eestipank.ee/aastaruanne-1998-pangajarelevalve> (22.10.2014)
2. Advokaadid. [WWW] <http://epl.delfi.ee/news/eesti/rahapesu-vastu-voitlejad-pole-rahuladvokaatidega?id=51062729> (27.12.14)
3. AMLTF koolitus 2013, raporteerimine, slaid 22 (22.10.2014)
4. Chris M. (2005) Kuritegevuse kool: Rahapesu. Tõelise kuritegevuse kokkupuutepunkt äri- ja rahandusmaailmaga. 191 lk. (22.10.2014)
5. Euroopa nõukogu hinnang Eestile. [WWW] <http://www.fin.ee/rahapesu-tokestamine-eestis-sai-euroopa-noukogult-hea-hinnangu/> (22.10.2014)
6. Koolituse skeemid: AMLTF koolitus 2013, skeemid, trendid. (20.10.2014)
7. Korterite välja petmine. [WWW] <http://epl.delfi.ee/news/melu/pealtnagija-linnalt-on-valja-petatud-76-korterit?id=51073731> (20.10.2014)
8. Moneyval-st täpsemalt. [WWW] <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/>
9. Muudatusettepanekud ja selgitused kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. [WWW] <http://webcache.googleusercontent.com/search>
10. Offshore firmad. [WWW] <http://www.offshore-sfi.com/offshore-firmad> (20.10.2014)
11. Offshore firmad. [WWW] <http://www.corpestonia.ee/?id=837> (22.10.2014)
12. Offshore-firmad.[WWW] http://web.finance.ee/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=657 (22.10.2014)
13. Politsei aastaraamat 2012. [WWW] <https://www.politsei.ee/dotAsset/294301.pdf> lk. 21

14. RAB 2013 soovituslik juhend rahapesu kahtlusega tehingute kohta (22.10.2014)
15. RABi aastaraamat 1999 - 2005 Eesti (20.10.2014)
16. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest. [WWW]<http://www.fin.ee/eirahapesule>
17. Rahapesu järelvaletegevus. [WWW]
<https://politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/jarelvalvetegevus> (22.10.2014)
18. Rahapesu skeemi mudelid. [WWW]
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%2BCOMPARL%2BPE-504.311%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2Fetlk12-13>
19. Rahapesu tõkestamine Eestis. [WWW]
<http://www.raamatupidaja.ee/?PublicationId=A59109F9-6523-4A1C-9953-0C82761F4FB0&ref=rss> (21.10.2014)
20. Rahapesu tõkestamist tutvustav voldik.pdf (20.10.2014)
21. Rahapesuandmebüroo 2011 aastaraamat EST (20.10.2014)
22. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis. [WWW] <http://www.fi.ee/?id=2959>
23. Rahapesuga võitlevad organisatsioonid Eestis. [WWW] <http://www.fin.ee/75134/>
(21.10.2014)
24. Riigikogu. [WWW] www.riigikogu.ee word file, lk. 5 (07.01.2015)
25. Riigiteataja. . [WWW] <https://www.riigiteataja.ee/akt/192373?leiaKehtiv>: § 21. Andmete kasutamise piirangud, § 22. Täiendava informatsiooni taotlused (22.10.2014)
26. Tehingud, millest tuleb rahapesubürood teavitada.
[WWW]<http://www.pallaspartnerid.ee/tehingud-millest-tuleb-rahapesubrood-teavitada>
(07.01.2015)
27. Võltsitud dokumentide avastamine.
[WWW]<http://ec.europa.eu/sfc/2014/sites/sfc2014/files/sfc-files/guide-forged-documents-ET.pdf> (22.10.2014)

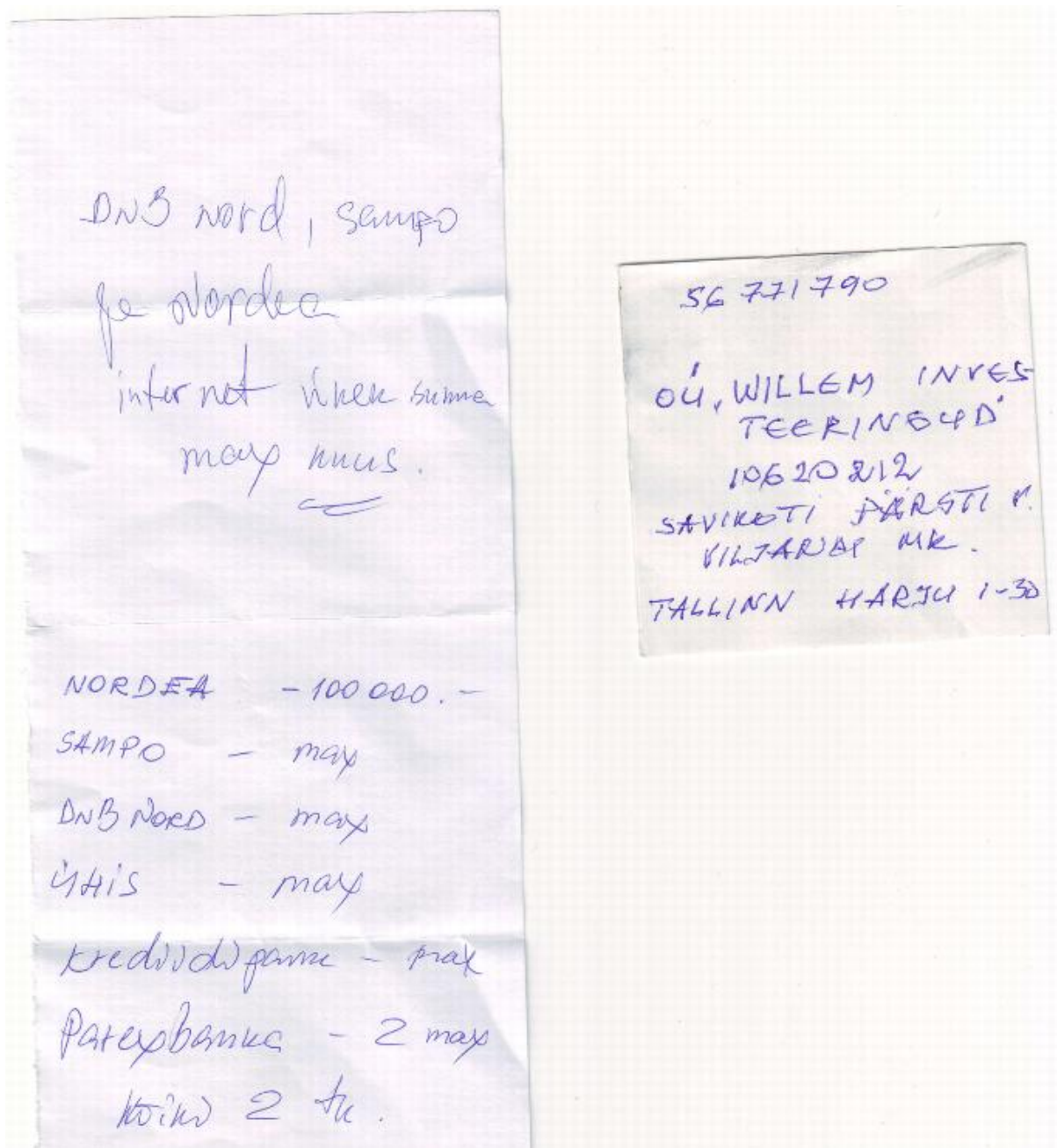
28. Ülevaade rahapesu andmebüroo järelevetegevusest. [WWW]
<https://www.politsei.ee/et/organisatsioon/rahapesu/kasulikku/ulevaade-rahapesu-andmeburoo-jarelevetegevusest.dot> (20.10.2014)
29. Адвокат по уголовным делам в Москве . [WWW] <http://www.advoc.biz/k6.html>
(21.10.2014)
30. Структура процесса отмыwania денег, полученных преступным путем. [WWW]
<http://newasp.omskreg.ru/bekryash/ch4p2.htm> (20.10.2014)
31. Процесс отмыwania. [WWW] <http://lpgenerator.ru/blog/2013/06/05/tak-chto-zhe-eto-takoe-otmyvanie-deneg/> (28.05.2014)
32. Rahapesu andmebüroo soovituslik juhend
[WWW]<https://www.politsei.ee/dotAsset/258252.pdf> lk 3(20.10.2014)
33. Rahapesu andmebüroo soovituslik juhend [WWW]
<https://www.politsei.ee/dotAsset/258252.pdf>(20.10.2014)
34. Raamatupidajale [WWW]
<http://www.seminar.aripaev.ee/images/originalimages/K%C3%B5ne%20raamatupidajale%20politsei%20rahapesu%20andmeb%C3%BCroost-65790.pdf>(20.10.2014)
35. Audiitorikogu [WWW]
www.audiitorkogu.ee/docs/ParimPraktika/audiitorikohustusedrprtseaduses.doc mida peab tegema audiitor kui tegemist on rahapesuga.(22.10.2014)
36. Raamatupidajale politsei andmed
[WWW]<http://www.seminar.aripaev.ee/images/originalimages/K%C3%B5ne%20raamatupidajale%20politsei%20rahapesu%20andmeb%C3%BCroost-65790.pdf>(20.10.2014)
37. Audiitori [WWW]
[kogu.www.audiitorkogu.ee/docs/ParimPraktika/audiitorikohustusedrprtseaduses.doc](http://www.audiitorkogu.ee/docs/ParimPraktika/audiitorikohustusedrprtseaduses.doc) mida peab tegema audiitor kui tegemist on rahapesuga.(22.10.2014)
38. Rahapesu tehingute tunnused.[WWW]
<http://www.rmp.ee/raamatupidamine/raamatupidamine-yldiselt/rahapesu-kahtlusega-tehingute-tunnustest-2007-10-03> (07.01.2015)

39. Politsei [WWW] <https://www.politsei.ee/dotAsset/203756.pdf> (22.10.2014)

LISAD

Lisa 1. Tankisti spikker

Allikas: AMLTF koolitus 2013, raporteerimine

Lisa 2. Rahapesu küsimustik

Allikas: https://docs.google.com/forms/d/1kLLSGOte7DLILtCqYN_LUCG5Sa7bzyZmjQKdgssXL4E/viewform

"Rahapesu"

1. Sugu

Mees

Naine

2. Teie vanus

3. Teie amet?

4. Kas olete kursis, mis on rahapesu?

Jah

Ei

5. Kas olete rahapesuga tegelenud?

Jah

Ei

6. Kas teate kedagi kes on tegelenud rahapesuga?

Jah

Ei

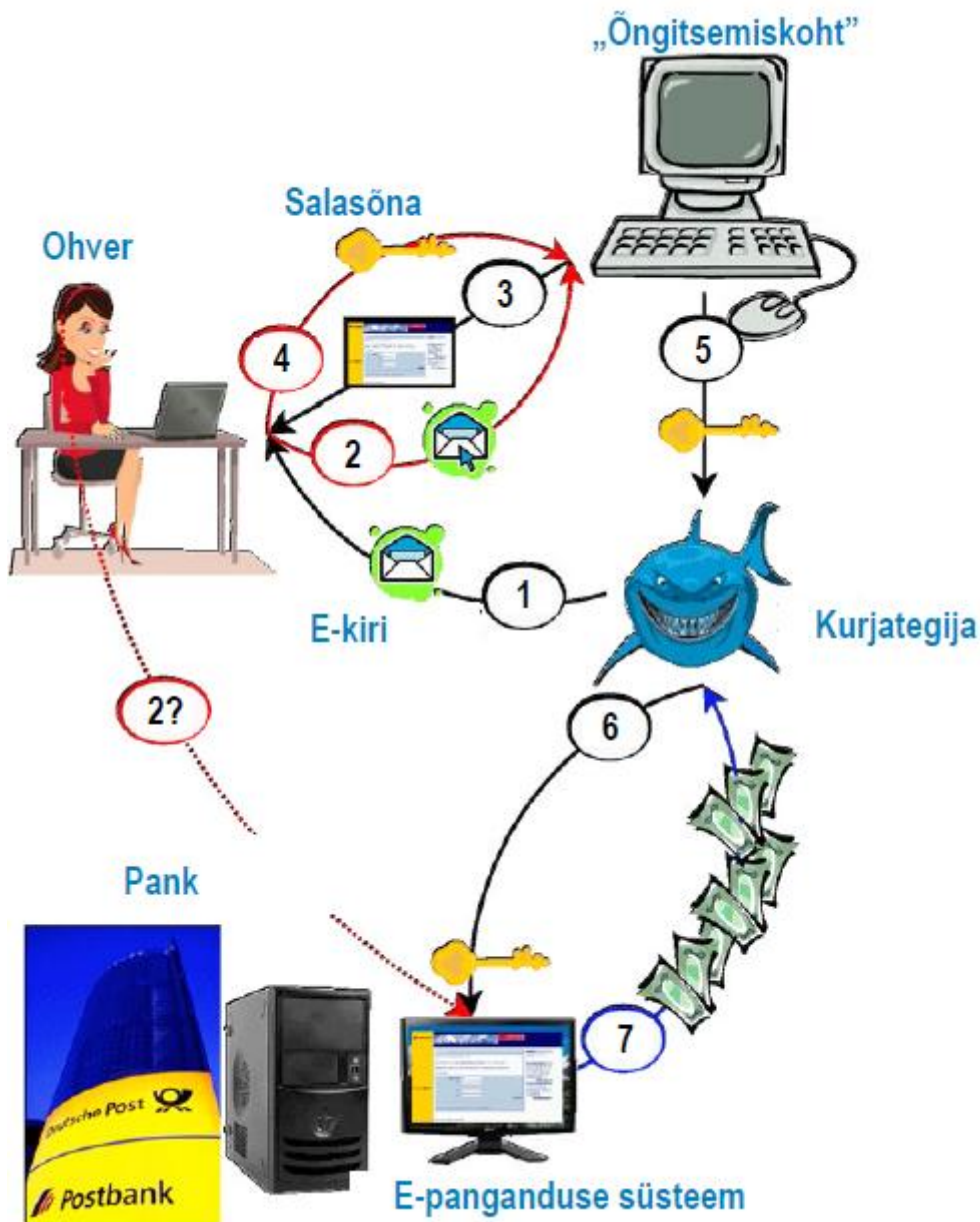
7. Kas olete sattunud rahapesu lõksu?

Jah

Ei

Lisa 3. Arvutikelmuse süsteem

Allikas: <https://www.politsei.ee/dotAsset/294301.pdf> lk. 21 Aastaraamat 2012

SUMMARY

IDENTIFICATION OF TRANSACTIONS OF MONEY LAUNDERING AND THEIR PREVENTION

Julika Männik

Language: Estonian

Figures: 7

Pages: 49

Tables: 0

References: 30

Appendixes: 3

Итоговое заключение представляет собой обзор действующих схем и мер по предупреждению и противодействию отмыванию денег в финансовых и экономических сферах. Также представляет собой некоторые объяснения противоправных и противозаконных схем по «отбеливанию» финансовых махинаций со стороны ныне действующих структур и предприятий. Также представлены цепочки действий по обналичиванию, узакониванию наличных денежных средств и преданию им статуса «обоснованного» дохода физических и юридических лиц.

В контексте данной работы главная идея заключается в анализе возможности применения данных действий в сегодняшней жизни в нашей экономической ситуации в целом и в частности. Довольно продолжительное время существует ряд фирм промышленяющих успешно на такого род финансовых «делках». К сожалению констатируем тот факт, что невозможно ликвидировать данную деятельность за короткий период. Схемы по отмыванию денег с каждым днем все больше и больше совершенствуются, усложняются формулы для их обналичивания, становятся все более изощреннее в связи с тем, что на кону, как правило, стоят большие суммы нелегальных денежных масс.

По ходу данной работы преведены всевозможные исследования по данному вопросу:

- ознакомление с методами отмывания денег;
- исследования моделей всевозможных криминальных фондов и структура их деятельности;

- выявление негативных факторов и наличие сопутствующих рисков;
- продемонстрированы примеры в отношении подставных лиц и их роль в данных схемах;
- методы выявления противозаконных сделок и каналы оповещения контролирующих органов;
- сбор данных от частных лиц по вопросу отмыывания денег;
- анализ данных и обработка по данной категории опроса;
- подведение итогов.

В основной части работы изложено описание деятельности некоторых фирм, непосредственным поприщем которых, является создание условий, и применение данных финансовых схем по отмыыванию денег через подставных лиц или фирм-однодневок, иногда при непосредственном участии финансовых структур для получения прибыли. А также представлены некоторые модели финансовых махинаций, которые стали известны или выявлены путем расследования. Данная сфера деятельности схожа с ювелирным искусством, т.к. детали осуществления данных финансовых схем очень тонки и продуманы до мелочей, ведь на кону как правило стоит многое, большие деньги и свобода.

Также в данной работе использованы примеры случаев махинаций с банковскими переводами, о которых написано множество статей в прессе в последнее время. В связи с тем, что деятельность контролирующих органов дает положительные результаты, организаторы этих схем вынуждены постоянно усложнять выявление своей деятельности, путем внесения изменений и запутывания следов. Анализ данных случаев говорит о том, что есть необходимость в проведении большего количества ознакомительных курсов, лекций, статей и встреч в которых бы рассказывалось о данном вопросе, о средствах финансовой безопасности, приводились примеры по финансовой грамотности населения, приводились вскрытые факты незаконной деятельности из сегодняшней жизни и ознакомление с ответственностью за данные деяния.

В данной работе подчеркнута важность постоянной работы по профилактике и выявлению подобной деятельности. Призвать к бдительности и к ответственности всех сторон участников финансовой деятельности, дабы не попадать в финансовые аферы. Сфера применения финансовых «чёрных» схем очень объемная и не имеет территориальных границ, постоянно совершенствуются методы их использования, поэтому частному обывателю необходимо сохранять бдительность и осторожность.

По итогам оценочного анализа проведённого в 2013 году на тему отмывания денег, предотвращения пособничеству в финансировании терроризма, а также ответственности. Эстония получила высокую оценку в рейтинге Европейских стран по борьбе с отмыванием денег и это конечно помогает укрепить доверие к финансовому сектору .

Deklareerin, et käesolev lõputöö, mis on minu iseseisva töö tulemus, on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli diplomi taotlemiseks ning selle alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi ega diplomit.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjanduslikest allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Autor:
(Julika Männik, 2. juuni 2015)

Üliõpilaskood: 113692BDMR

Töö vastab kehtivatele nõuetele.

Juhendaja:
(Ester Vahtre, 2. juuni 2015)

Kaitsmisele lubatud: ”.....” 2015

TTÜ TK kaitsmiskomisjoni esimees:

.....
(nimi, allkiri)